

Tıwei Pol Kewisık Ken Mıt Ne Rom

Menmen me tıwei ik

Mıt yapırwe hır enun nerp ninaan me God 1:1-

¹⁷

Menmen God kırıakem mamkepai te kaktaihis

^{1:18-3:20}

Haiu meit hımın yaaik ke Krais 5:1-8:39

Menmen God kırıak mıt ne Isrel em 9:1-11:36

Menmen mıt ne weiwık me God hır nanisesim

^{12:1-15:13}

Pol katıp menmen maain hırak kakrıakem

^{15:14-33}

Pol katıp mıt ne Rom hım gude mıkaru 16:1-27

*Hım me menmen God kehimitan Aposel Pol
hırak kırıakem*

¹*Hi Pol hi hewis tıwei ik ken yi mıt ne wit Rom. Hi hıre wok mıtık ke Jisas Krais. Nıpaa hırak kehimitenə hi hıre mıtık aposel kırak hırak keriuweta hi hises menmen im keremem. Hi atıp mıt miyapır hım yaaim me God man haiu mıt.

²*Nıpaa enum eik God katıp hırak kaksiuwe menmen mırak yaaim im mamnen. Hırak kewepyapırem katıp mıt profet em te hır newisim mau tıwei.

³*Hım yaaim im hıram matıp me God Nıkan kırak Jisas Krais Mıtık kaiu Iuwe. Haiu mertei hırak kıre mıtık kentar miye pırap hıre winaak

* **1:1** Ap 9:15, 13:2; Ga 1:15 * **1:2** Ro 15:25-26; Ta 1:2 * **1:3**
Mt 22:42; Ro 9:5; 2Ti 2:8

hı̄rak nepenyek ke mıtık iuwe ke weiwık me Juda niuk mırak Devit.

4 *God keteiknai Jisas hı̄rak ap kire mıtık kerekek au. Hı̄min kırak yaaik kire God. Hı̄rak keteiknai Jisas hı̄rak Nı̄kan kırak keriuwet menmen iuwe hı̄rak kerekyīwekem mar im. Hı̄rak kikiak Jisas kekre nı̄mın ke mıt nı̄paa naa hı̄rak pīke kekrit kepu.

5 *God han tewenı̄na kehimiteni hi hı̄re mıtık aposel kırak hentar menmen Jisas Krais kırı̄akem. Te hı̄rak keriuweta hi eno erer wit wit akaap Krais etip mıt hı̄m mırak hı̄r enı̄mtewem te hı̄r enisesim.

6 God kehimiteni yi mıt miyapır ne wit Rom yetike mıt miyapır ne wit ham yi yapırwe yi ne Jisas Krais.

7 *Te hi hewis tı̄wei ik ken yi mıt miyapır yeit wit Rom, kerek God hanhan keriuwet kehimiteni yi mıt miyapır nı̄rak. Hi hanhan God Haai kaiu ketike Mıtık Iuwe Jisas Krais hı̄rakıt tatreyi menmen yaaim te yi eiyu werek.

Pol hanhan kakno kakır mit miyapır ne Rom

8 *Hi ehinin etpi menmen im. Hi atıp God eriuwe niuk me Jisas Krais hı̄rak yaaik kentar mıt miyapır nerer wit wit hı̄r nemtau yi yises hı̄m me Krais.

9-10 **God kerek hi hı̄rak menmen mırak heriuwe han kai iuwe te hi hatıp mıt hı̄m yaaim me Nı̄kan kırak, hı̄rak hı̄rekes kertei hekrit hekrit hi

* **1:4** Ap 13:33 * **1:5** Ap 26:16-18; Ro 15:18; Ga 2:7-9 * **1:7**
 1Ko 1:2; 2Ko 1:1; Nam 6:25-26; Ef 1:2 * **1:8** 1Te 1:8 * **1:9-10**
 Ef 1:16; Fl 1:18; 1Te 2:5, 10 * **1:9-10** Ap 19:21; Ro 15:23, 32

hit*ı*wekhi me yi mıt en. Hi hitehi God te hıram in ek kakıkepa kakwisa hi anen ari yi mıt.

11 Hi hanhan anen ari yi mıt hi eweti menmen yaaim God Hım-iñ Yaaik kewetaiyem te hıram mamkepi yi mıt miyapır han tokik eiyu eiyıt.

12 Menmen hi hetpiyem hıram mar im. Hi akepi ariuve menmen hi arekyiyem, yi eikepa eiriuve menmen yi eirekyiyem te haiu emkaapan emriuwerem.

13 *Nai yinan hi hanhan yi eiyırtei me wı yapırwe hi han kitet anen ari. Au, nıpaa ere in menmen mewena te hi ap anen ari yi mıt au. Hi han kitet hi hari mıt miyapır han ne yi mıt en yi eiyises hım me God. Hi atıp mıt miyapır hım yaaim me Krais te mıt han nanisesim hıram mar ke mıtık hıram kamır ni, maain menmen mamwo yapırwe. Mar im hi hanhan yi eiyisesim eiyır ke mıt han hır ap ne weiwık me Isrel hır nisesim.

14 God hıram kehim-iñtena hi atıp mıt miyapır hım mırak. Hi eno mıt hır nau werek nanır ke Grik. Hi eno mıt han au nau wit enuk yaank. Hi eno mıt hır nen skul nertei menmen iuwe, netike mıt han au hır nau wein-iñ netaritari menmen im.

15 Mar keremem te hi hanhan anen yi mıt miyapır ne Rom etpi hım yaaim me Krais.

Hım yaaim me Krais hıram Iuwe

16 *Hi ap yınk enuk heriuwe hım yaaim me Krais au. Hıram menmen iuwe me God mamkaap mıt miyapır kerek nemtau hım mırak nisesim, hıram mamkepi God kaktorhis. Hıram min-iñ

* **1:13** Ap 19:21; Jo 15:16 * **1:16** Sam 119:46; Mk 8:38; 1Ko 1:18, 24; Ap 13:46

men mit ne Isrel, maain hiram men mit hir ap ne weiwik mir au.

17 *Him yaaim me Krais meteiknai menmen yaaim God kerek yeiyem kekepai haiu mamre yaain te haiu mamtikerek mamu han kiutip. Hiram menmen im. Mit nemtau him mirak, hir nanisesim te hiram mamikrit menmen me God mamkepi, hiram mamno ere mamisi. Him me God mit newisim mau tiwei matip mar im: “Mit kerek God katip hir yaain nentar hir nemtau him nisesim, hir nantikerek nanu nanit.”

Him me mit hir neweikin sip newet God.

18 *God kerek kau wit kirak hiram keteiknai hiram han enuk keriuwe mit miyapir yapirwe kerek neweikin sip newet menmen mirak, hir niriak enum, hir nepakin him yaaim neriuwe menmen enum hir niriakem.

19 *God epei kakwaank mit kakintar menmen mit nanirteiyem me God hiram nipaai ein keteiknorem.

20 *Nipaai wi kerek God kewis nepni metike ti mit miyapir hir nir menmen hiram kirakem. Mar keremem te hir nirem hir nertei menmen me God. Hir ap te nanir God kaku nanamir kir au. Hir nertei God hiram kire mekak, hir nertei hiram wisenuk manpenuk kaku kakit tipmain tipmain enum eik, te hir ap nantip God hir nepitariyek te hir ap newenipi niuk mirak au.

21 *Hir ap te nantip God hir nepitariyek nanintar nipaai hir nertei God hiram keimin te hir

* **1:17** Ro 3:21-22; Hab 2:4

* **1:18** Ef 5:6; Kl 3:6; 2Te 2:12

* **1:19** Ap 14:15-17, 17:24-28

* **1:20** Jop 12:7-9; Sam 19:1; Hi

11:3 * **1:21** Ef 4:17-18

ninapen newenipi niuk mîrak, hîr ap netpiwek hîrak yaaik au. Hîr han kitet menmen enum te han kîr enuk ketari menmen yaaim mîre mit ne wîtaan nen yaank ap nemsiu si au hîr nînatîn yayiwe.

22*Hîr han kitet hîr nertei menmen yapîrwe te hîr nar ke mit enun han ken sip.

23*Hîr nar ke mit enun han ken sip nentar hîr epei neweikin sip newet God kerek kaku kakit tipmain tipmain enum eik, hîr ap newenipi niuk mîrak au. Hîr neweikin newenipi niuk me tipir kerek mit natîn ninaan mau teinik. Hîr nime nu mîre mit kerek nani ek, o hore, samiyak o kîrin, manpen, pewen, menmen ham.

Menmen enum mit hîr nîriakem

24*Hîr nîriak menmen enum mar im, te God kînaiwiri te hîr nau enum nîriak menmen enum mar im: Hîr nîriakan menmen enum neriuwe yînk kîr, hîr nises menmen han kîr hanhanem.

25*Hîr neweikin sip newet him yaaim me God, hîr nises him enum memitetpin. Hîr newenipi niuk me menmen God kîriakem. Hîr ap newenipi niuk me God kerek kîriak menmen yapîrwe. Hîrak kerekek hîrak yaaik, haiu mamwenipi niuk mîrak tipmain tipmain enum eik.

26Hîr neweikin sip newet God te hîrak kînaiwiri hîr nises menmen enum hîr hanhanem. Miyapîr hîr ap nîwaai netike mit nîr au. Hîr niyawan nîwaai netike miyapîr han.

* **1:22** Jer 10:14; 1Ko 1:20 * **1:23** Diu 4:15-19; Sam 106:20

* **1:24** Ap 14:16 * **1:25** Jer 13:25, 16:19; Ro 9:5

27 *Mít hır nırıak menmen nar ke miyapır nırıakem. Hır ap netike miyapır nır niyawan nıwaai au. Hır han kır kekrit kire si, hır hanhan netike mít han hır niyawan nıwaai. Hır niyawan nıwaai nırıakan enum te God kerekvor enum me menmen enum hır nırıakem.

28 Mít miyapır hır nınapen han kakitet God ketike menmen mırak te hırank kınaiwiri te han kır kises menmen enum te hır nırıak menmen yaaim au.

29 Te hır nırıak menmen enum heriyai heriyai. Hır hemkre menepam me menmen, hır han kitet menmen enum me mít han, hır yínk enuk neriuwe mít han ninini, hır mít han nene p mít han hır naa, hır nari han ke mít hır nenke hasini, hır nemitotpınan me menmen, hır han kitet menmen enum me mít han, hır natıpán nisesan me menmen.

30 Hır newisesik newenin him me mít han hır nınapen God, hır nene mít miyapır han newir paan newepik, hır nar ke mít enun paan tokik natıp hır nire mít iuwe ninin mít han. Hır han kitet nanrıak menmen enum nıpaa mít ap nırıakem au. Hır ap nises him me miye haai nır au.

31 Hır nire mít enun han ken sip ap han kitet menmen enum maain mamnen, hır mít ap nises him mır hır netpim, hır ap hanhan neriuwe mít miyapır han o han tewenini au.

32 Hır nertei God epei katıp mít miyapır kerek nırıak menmen enum mar im maain hır nani, te hır wen nırıakem. Hır wen nırıakem keremem au. Hır nari han ke mít miyapır han te hır

* **1:27** Lev 18:22, 20:13; 1Ko 6:9

nırıakem mar ke hır nırıakem, hır netpi hır yaain.

2

God skelim mıt werek werek kakises menmen yaaim

¹ *Yi mıt keriyen ne Isrel kerek yi yesiuwe him yene mıt kerek ap ne Isrel yentar menmen enum hır nırıakem. Yi ap eitip God yi yaain me menmen yi yırıakem au. Yi yene mıt yentar menmen enum hır nırıakem.

² Haiu mıt ne Isrel haiu mertei God ap han ekiset mıt miyapır hır neimin au. Hırap han ekiset skelim mıt miyapır hır neimin nıpiran me menmen enum hır nırıakem keremem.

³ Yi yesiuwe him yene mıt yentar menmen enum hır nırıakem, te yi yises menmen enum mar ke hır nırıakem, maain God skelim mıt en me menmen mir enum. Te yi han kitet hırap kakıtpi yi yaain a? Taauye! God skelim yi mıt eitikeri!

⁴ *Yi yınan yipır yewırek yentar God hırap hanhan keriuwi ap kakiwep waswas au a? Yi yepıtari God hırap ap kakiwep waswas te yi eiweikin sip eiwet menmen enum a?

⁵ Yi yewenin han ki ap yeweikin sip yewet menmen enum au. Te maain wı kerek God skelim haiu mıt me menmen, hırap kakises menmen mırap yaaim, hırap kakrekyi enum yapırwe. Menmen enum yi yırıakem maain hıram mamır ke mıtık kewepep haak kemi ere mau niu, hıram mamınke mamkıp mamıwaankek.

* **2:1** Mt 7:1-2; Jo 8:7 * **2:4** Ef 1:7, 2:7; 2Pi 3:15

6 *God tewen kakriak mit menmen yaaim o menmen enum kakintar menmen nipaah hir niriakem.

7 Mit miyapir kerek hekrit hekrit niriak menmen yaaim, hir hanhan God hirak kakwetir himin yaai kaktip hir mit miyapir yaain niuk mir iuwe kakikepi hir nantikerek nanu nanit tipmain tipmain enum eik. Te maain God kakwetir menmen im kakikepi hir nantikerek nanu nanit.

8 *Te mit miyapir han au. Hir neweikin sip newet menmen yaaim hir nises han kir enuk niriak menmen enum, maain God han enuk kakriuweri hirak kaknip kakwaanki.

9 *Mit miyapir kerek hir niriak menmen enum maain God kakwaanki hir yink kir kaknen han kir enuk. God kakinin kakwaank mit miyapir han ne weiwik me Isrel kerek niriak enum. Maain hirak kakwaank mit miyapir han ne weiwik ham nerer wit wit kerek niriak enum.

10 Te mit miyapir kerek hir niriak menmen yaaim, maain God kakwetir menmen mirak yaaim, hir nanre mit miyapir iuwe, hir nanu werek. God kakinin kakriak mit miyapir han ne weiwik me Isrel em, maain hirak kakriak yi mit miyapir ne weiwik ham em.

11 *God ap han kitet mit hir niuk mir iuwe o hir au enun wein in au. Hirak han kiteti hir niperan.

12 Mit miyapir ap ne weiwik me Isrel hir nepitari him me God nipaah Moses kewisim mau tiwei. Hir niriak enum te God hirak kakwaanki kakinterim wein im. Mit miyapir ne weiwik me

* **2:6** Mt 16:27; Jo 5:29; 2Ko 5:10 * **2:8** 2Te 1:8 * **2:9** Ro 1:16

* **2:11** Diu 10:17; 2Kro 19:7; Ap 10:34; Ef 6:9; 1Pi 1:17

God au. Hır nertei him me God nipaas Moses kewisim te hır nrıak enum, maain God kakıt him im hırankakno mit ne Isrel skelim mit miyapır kakriuwerem kakıwaanki.

13 *Mit miyapır kerek nemtau him me God keremem, hırankap te kaktıp hır yaain au. Mit miyapır kerek nemtewem hır nisesim, hır keriyen God kaktıp hır yaain.

14 *Mit miyapır ap ne weiwık me Isrel ap nertei him me God Moses kewisim. Wi kerek hır nises han kır nrıak menmen yaaim mar ke him me God nipaas Moses kewisim mau tiwei hıram metpim, te menmen im meteiknai hır nertei menmen yaaim metike menmen enum.

15 Menmen hır nrıakem hıram meteiknai him nipaas God ketpim hıram mau mekre han kır. Wi ham han kır enuk keriuve menmen enum hır nrıakem. Wi ham han kır au yaaik keriuve menmen yaaim hır nrıakem.

16 *Maain wi mamnen te God kaktıp Jisas Krais hırankakwepyapır menmen mau mekre han ke haiu mit yapırwe, hırankakrekyei yaaim o enum kakinterim. Menmen im mamnen mamır ke hi hetpiyem heriuwe him yaaim me God.

Yi mit miyapır ne Isrel han ekitet him me God Moses kewisim mau tiwei hıram mamkepi te yi eiyu werek.

17 *Mit miyapır yi yatıp yar ik: “Haiu mit miyapır ne weiwık me Isrel.” Yi han kitet yi yetike God yi yekiyen yau yentar hırankeweti

* **2:13** Mt 7:21; 1Jo 3:7 * **2:14** Ap 10:35 * **2:16** 2Ti 2:8 * **2:17**
Je 2:19

hİM mırak a? Yi yatıp yewenipi niuk mi yar ik:
“Haiu mit miyapır ne God.”

18 Yi yertei menmen hırank hanhan yi eiyisesim.
Yi yertei hanhan menmen yaaim te yi yisesim.
Menmen enum au. Yi hanhan eiyises menmen
yaaim eiyintar nipaai yi wen nikerek kike ere in
haairer hır nepei netpi hİM me God.

19 *Yi han kitet yi yertei hİM me God werek
te yi eiteikin mit nepitari menmen mırak te hır
nanisesik werek werek a? Yi yire si merhihe yi
eiteikin mit kerek ap nertei God hır nire mit ne
witaan nanino, yi eiteiknor yayiwe yaaik te hır
enisesik a?

20 *Yi han kitet yi werek te yi eiteikin mit
kerek hır han kitet menmen enum, yi eiteiknor
menmen me God a? O yi eiteikin mit kerek
nepitari menmen me God hır nire nikerek, yi
eiteiknor werek menmen me God yentar yi han
kitet hİM me Moses meteikni menmen yapırwe
God kerteiyem a?

21 *Yi yeteikin mit han menmen me God, yi
yenmak te yi ap yeteikin hıras menmen a? Yi
yatıp mit an yar ik: “Yi ap eikintip menmen me
mítik hak.” Te yi eikintip menmen me mit han o
au a?

22 Yi yatıp, “Yi mit ap eiri miyapır ne mit han
eitikeri eirianhis eiweninem au emit.” Te yi
hıras yi yırıakem o au a? Yi yinapen mit kerek
newenipi niuk me tipir, te yi ap eikintip menmen
hır newisim mau kınaan newepwar tipir em.

23 Mit han nınan yipır newirek nene God nen-

* **2:19** Mt 15:14; Lu 18:9

* **2:20** 2Ti 3:5, 15

* **2:21** Sam
50:16-21; Mt 23:3-4

tar menmen yi mít yiriakem. Yi yewenipi niuk mi yatıp God keweti him mirak, te yi ap yisesim au. Yi yeweikin sip yewetewem.

24 *Menmen hi hetpiyem hiram yaaim mentar him mau tiwei nipaai Aisaia kewisim hiram matip mar im: “Mít ap ne weiwik me Isrel natip enum me niuk me God nendar yi mít ne Isrel.”

Yi yerekir yink te yi han kitet hirak kakikepi yi ne God-Au, menmen mekre han mamkepi keriyan

25 *Yi yises him me Moses, mít nerekir yink ki, hirak yaaik kakikepi. Te yi eiweikin sip eiwet him mirak, hiram mar ke nipaai mít ap nerekir yink ki.

26 *Mít kerek ap nerekir yink kir hir nises him me God werek werek, God han kitet hir yaain nar ke mít hir nepei nerekir yink kir.

27 Te maain him me God kerek mít ap nerekir yink kir hir nisesim, hiram mamteikin yi mít yi enun. Hiram mamteikin yi mít enun yentar yi yerekir yink ki, yi yetenen him me God Moses kewisim mau tiwei, te yi ap yisesim au. Hir netenen him me God Moses kewisim au, te hir nises menmen yaaim.

28 *Yi ap mít ne Isrel keriyan yentar miyerer ni nini yi ne weiwik me Isrel o yentar yi yerekir yink ki au.

29 *Mít miyapir hir ne weiwik me Isrel nendar hir nises God nekre han kir. Menmen im hiram mar ke God Himin Yaaik hirak kehimitenor han

* **2:24** Ais 52:5; Esi 36:20 * **2:25** Jer 4:4, 9:25 * **2:26** Ga 5:6

* **2:28** Jo 7:24, 8:39 * **2:29** Diu 30:6; Kl 2:11; 1Ko 4:5; 2Ko 10:18

kır hırank ke God. Menmen im ap mises menmen Moses nipaā kewisim mau t̄wei. M̄it han ap nanwenīpi niuk me m̄it nar ik, te God hanhan kakriuweri iuwe.

3

Menmen enum ap te maminin menmen yaaim

¹ Yi han kitet mekam? M̄it ne weiw̄ik me Isrel h̄ir ninin m̄it han ne weiw̄ik ham o au? Menmen h̄ir nisesim nerekir ȳink kır h̄iram yaaim mamkepi o au?

² *H̄iram yaaim mamkepi yapırwe mar im. God kinin kewet m̄it ne Isrel h̄im m̄irak te h̄ir nanırtei menmen h̄irkak hanhan h̄ir nisesim.

³ *M̄it han ne weiw̄ik me Isrel h̄ir ap nises h̄im m̄irak, te yi ap han ekitet God ap kakises h̄im m̄irak kakıntar m̄it han neweikin sip newetīwek, au emit.

⁴ *M̄it miyapır yapırwe nanweikin sip nanwet h̄im yaaim, God kerek au. Hekrit hekrit h̄irkak kakises h̄im yaaim h̄irkak ketpim. H̄im me God mau t̄wei Sam matip mar im:

“Hekrit hekrit ti ehinin m̄it kerek h̄ir neswut h̄im.

H̄ir nanırtei ti atip h̄im yaaim keremem.”

⁵ M̄it han nantip, “Menmen enum haiu m̄it m̄irakem h̄iram yaaim. H̄iram yaaim mamkaap God kakteikin menmen h̄irkak kırıakem h̄iram yaaim keremem.” H̄iram yaaim te haiu matip God enuk kakıntar h̄irkak kakwep haiu m̄it mamıntar menmen enum haiu m̄irakem a? (His h̄ises menmen me m̄it ne t̄ h̄ir han kitetim)

* **3:2** Sam 147:19-20; Ro 9:4 * **3:3** Ro 9:6, 11:29; 2Ti 2:13 * **3:4**
Sam 51:4

6 Au, hiram him enum. God ap yaaik te hirak ap te kakriak menmen yaaim o enum me hau mit miyapir mau ti ik au emit!

7 Menmen enum hi hiriakem mamteikin mit God katip him yaaim keremem, hirak kakit niuk iuwe menterim, te kenmak hirak kaktip hi mitik enuk kerek, hirak kakrekyo enum a?

8 *Hau ap te mamtip hau mamriak menmen enum te hiram mamwepyapir menmen yaaim au emit! Mit han hir nesiuwai him natip, "Yi mit Kristen kerek yises him me God yi yatip enum yar ek." Hiram yaaim te maain mit hir natip enum mar im me hau mit, God kaknip.

God hirak katip hau mit yapirwe enun

9 *Te hau han ekitet mekam? Hau mit ne Isrel hau minin mit han ne weiwik ham a? Au, hi nepei hetpi hau mit miyapir yapirwe ne weiwik ne Isrel o mit miyapir han ne weiwik ham, menmen mekre han kaiu merekyei hau yapirwe mamriak menmen enum.

10 *Him im hiram yaaim mentar mit newis him me God mau tiewi Sam matip mar im:

"Mitik kei kiutip kekre nimin ne hau mit yapirwe ap te God kaktip hirak yaaik au. Hau yapirwe mit enun."

11 Mitik kei kiutip kekre nimin ne mit yapirwe hirak kertei menmen hiram yaaim au. Mitik kei kiutip kekre nimin ke mit yapirwe ap te hanhan God kau kekre han kirkak au.

* **3:8** Ro 6:1, 15 * **3:9** Ro 1:18-2:24, 3:23 * **3:10** Sam 14:1-3, 53:1-3; Ekl 7:20

12 H̄ir m̄it yap̄rwe nepei neweikin sip newet God, h̄ir m̄it enun. Ap kei kiutip k̄iriak menmen yaaim au.

13 *Menmen h̄ir netpim meke him k̄ir h̄iram enum mar ke herwe hei m̄it nekeisiuwek. H̄ir nemitetp̄in neriuwerek. Menmen enum h̄ir netpim h̄iram mewaank m̄it mar ke nap mekre yehes me manpen siurp kenep m̄it h̄ir nani.

14 *Menmen h̄ir netpim meke him k̄ir man h̄iram enum mar ke saukei wap̄ik mau him ke mitik.

15 *H̄ir waswas nenep m̄it h̄ir nani.

16 Wit kerek h̄ir nen newi, h̄ir newaank menmen metike m̄it te h̄ir han enuk.

17 H̄ir ap n̄kaap m̄it miyap̄r nekiyan nau neit au.

18 *H̄ir ap han kitet newenipi niuk me God h̄irak iuwe au.”

19 Haiu mertei him me God yap̄rwe m̄it newisim mau tiwei, h̄iram me m̄it ne weiwick me Isrel, te m̄it ne Isrel netike m̄it nerer wit wit ap te nantip God h̄ir yaain au. God han ekitet menmen h̄ir n̄iriakem h̄irak skelim h̄ir m̄it miyap̄r keriuwerem keremem.

20 *God ap kaktip mitik kiutip kekre n̄imin ke haiu m̄it yap̄rwe h̄irak yaaik kentar h̄irak kisses him nipa Moses kewisim mau tiwei au. Him im h̄iram meteiknai haiu m̄it enun haiu m̄iriak menmen enum keremem.

* **3:13** Sam 5:9, 140:3 * **3:14** Sam 10:7 * **3:15** Pro 1:16; Ais 59:7-8 * **3:18** Sam 36:1 * **3:20** Sam 143:2; Ga 2:16; Ro 7:7

Mit kerek nises him me Krais, God kaktip hir mit yaain

21 *In ek God nepei kewepyapır menmen hıراك kırıakem te hıراك katıp mit kerek nisesik, hıır nıre yaain. Menmen im hıram ap menmen me him me Moses au, te nıpaa enum eik him Moses ketike mit profet hıır newisim mau tıwei hıram matıp menmen im me God mamnen.

22 *Menmen me God mamnen hıram im: God kaktip mit miyapır hıır yaain nanıntar hıır nises him me Jisas Krais. God kaktip mit miyapır yapırwe kerek hıır nises him me Jisas Krais hıır yaain. Hıراك ap han kitet hıır mit miyapır ne weiwık me Isrel o ne weiwık ham au. Hıram menmen weinim.

23 *Hıram menmen weinim mentar mit miyapır yapırwe nerer wit wit hıır epeı nırıak enum, te God ap kakwenipiri kakıtpi hıır yaain au.

24 *Te God kewetai haiu mit menmen mırak yaaim weinim mar im: God kerekyei haiu mit menmen yaaim hıراك katıp haiu yaain mentar menmen Krais Jisas kerekyeyem me wi hıراك kaa te kakıkepei kaktaihis.

25 *God kehimitan Krais keriuwetek hıراك kan kaa kire sipsip mit nakıp nesiyek newet God ek. Hıراك kaa hemkre mırak mewen, te hıram mamısa menmen enum maiu me wi haiu mamises him mırak. God kırıak menmen im kakteknai haiu mit hıراك yaaik. Nıpaa mit hıır nırıak enum, te God hanhan keriuweri, hıراك

* **3:21** Ap 10:43 * **3:22** Ro 1:17; Ga 2:16 * **3:23** Ro 3:9, 5:12

* **3:24** Ef 2:8; Ro 5:1 * **3:25** Ef 1:7

ap kanıp au, kentar hırankaksiuwe Jisas kaki kakıṣak menmen enum mır.

26 In ek hırankeriuwet Jisas hırankan kaa keteiknai hırankyaak, hırankesak menmen enum em haiu mıt kerek mises him me Jisas, hırankatıp haiu yaain.

27 *Te haiu mamwenipi niuk maiu hıras a? Taauye! Haiu ap mamwenipi niuk mai mamıntar haiu mırıak menmen yaaim him me Moses mautiwei matıp haiu emisesim au. Haiu yaain mentar haiu mises him me Jisas Krais. Hırankesak menmen enum maiu te haiu ap mamwenipi niuk mai au emıt.

28 *Te haiu mertei menmen im. God katıp mit hır yaain nentar hır nırıak menmen him kerek Moses kewisim mau tıwei matıp hır enisesim au. God katıp hır yaain nentar hır nemtau him mırıak hır nisesim.

29-30 **Yi han kitet God hıranke haiu mit ne Isrelkeriyen te mit ne weiwık ham au a? Taauye! Hırank God ke haiu mit yapırwekentarthırank kaktıp mit kerek nerekir yınk o mit ap nerekir yınk kır, hır nıre yaain nentar hır nemtau him mırıak hır nisesim.

31 *Haiu mırıak menmen me him kerek Moses kewisim mau tıwei hıram Weinim meriuwe menmen in ek haiu misesim me Krais a? Taauye! Haiu meteikin mit him me Moses hıram yaaim mekepaeihaiu emises him me God.

* **3:27** 1Ko 1:31 * **3:28** Ga 2:16 * **3:29-30** Ro 10:12 * **3:29-30**
Diu 6:4; Ga 3:20; Ro 4:11-12 * **3:31** Mt 5:17; Ro 8:4

4*God katip Ebraham hirak yaaik*

¹ Ebraham hirak mitik kar ke haiu mit. Hirak maam nipi ke haiu mit ne weiwik me Isrel. Te haiu mamtip hirak keit mekam keriwe menmen hirak kiriakek?

²⁻³ *God hirak katip Ebraham hirak yaaik kentar hirak kiriaak menmen yaaim, te Ebraham kakwenipi hirekes keriwe niuk mirak. Te God kir Ebraham hirak ap kewenipi hirekes keriwe niuk mirak kentar him me God mau tiwei matip, “Ebraham han kitet God kakises him nipaah hirak ketpiwekem te God katip hirak yaaik. God ap katip Ebraham hirak yaaik kentar menmen hirak kiriakek au!”

⁴ *Mitik kiriaak menmen me mitik hak, maain hirak kaktip pewek mamrerim. Mitik ap kak-wetiwekem weiniim au. Hirak kiriaak menmen hirak kaktiwem.

⁵ Mit kerek nemtau him me God kerek kesak menmen enum me haiu mit, hir nisesim weiniim te God kaktip mit nar ik hir yaain. Mit kerek hir han kitet menmen hir niriakem te hir nanriak God kaktip hir yaain, mit nar ik God kaktip hir au enun.

⁶ Nipaah Devit kewis him mau tiwei hiram matip me mit in ek hir han yaaik nentar God katip hir yaain. Hirak katip hir yaain nentar hir niriak menmen te hir nanriak God kaktip hir yaain au. Hir han kitet hirak kakises menmen hirak ketporem keremem.

* **4:2-3** Jen 15:6; Ga 3:6; Je 2:23 * **4:4** Ro 11:6

7 *HİM Devit kewisim mau tiwei Sam matip mar im:

“Mit kerek God epei kesak menmen enum mir nipaah hir niřiakem, hir han yaaik nanu.

8 Mit kerek Mitič Iuwe God ap han kitet menmen enum hir niřiakem, hirak kakneri kakwaanki kakinterim au, hir han yaaik nanu.”

9 *Menmen yaaim im miriak mit hir han yaaik, hiram menmen me haiu mit ne Isrel keriyan o hiram me mit yapirwe a? Haiu nepei matip Abraham han kitet God kakises him hirak nipaah ketpiwekem, te God katip Abraham hirak mitik yaaik.

10 Kewaai meruri God katip Abraham hirak yaaik? Hirak kerekir yink kirkem o wen au a? Wen au ye!

11 *Maain hirak kerekir yink kirkem hirak keteikin mit God nepei katip hirak yaaik kentar hirak kises him mirak. Te in ek hirak maam nippu ke mit yapirwe kerek ap nerekir yink kirkem te God kaktip hir yaain nendar hir nises him mirak.

12 *Hirak maam nippu ke mit in netike haiu mit han kerek merekir yink kaiu. Hirak maam nippu kaiu kentar haiu merekir yink kaiu au. Hirak maam nippu ke haiu mit yapirwe kentar haiu mises him me God mar ke nipaah hirak kisesim. Hirak kerekir yink kirkem wen au, hirak han kitet God kakises him nipaah hirak ketpiwekem te God katip hirak yaaik.

* **4:7** Sam 32:1-2 * **4:9** Jen 15:6; Je 2:23 * **4:11** Jen 17:10-11

* **4:12** Mt 3:9

Mit kerek nises him me God nanit menmen nipaah h̄rak ketpim

13 *Nipaah God katip Ebraham h̄rak kakrekyiwek menmen kaktike haiu nepenyerer n̄rak, maain haiu naanmamre mit miyapir nanrer wit wit nanu ti. H̄rak ap katip Ebraham menmen kentar Ebraham h̄rak kiriak menmen yaaim kari han ke God keriuwerem au. H̄rak ketpiwekem kentar h̄rak kemtau him me God h̄rak kisesim.

14 *Mit kerek n̄riak menmen nanriak God kaktip h̄ir yaain, te h̄ir nanit menmen nipaah God ketpim. Te haiu mit kerek mises him mirak weinim haiu mises menmen enum weinim ap te mamit menmen mirak au. Him im h̄iram yaaim te him me God haiu misesim h̄iram weinim, te menmen nipaah God katip kakwet Ebraham em h̄iram menmen enum weinim. Him im au memitetpin!

15 *Haiu mertei him me Moses kakriak God h̄rak kakwaank mit miyapir kerek neremir him mirak h̄rak kewisim mau tiwei mentar h̄ir nertei menmen h̄rak hanhan h̄ir nanisesim. Him me Moses h̄iram nepei au mesi te haiu ap mamtip mit neremir him mirak mau tiwei au. Him ap mepu te h̄ir neremir au.

16 *Menmen God ketpim h̄rak kakwet haiu mit em haiu yapirwe mamtiwem mamintar haiu han kitet h̄rak kakises menmen nipaah h̄rak ketpim. God kakweteiyem weinim te h̄rak kakrekyei menmen yaaim. H̄rak kakwetai haiu nepeny-

* **4:13** Jen 17:4-6, 22:17-18; Ga 3:29 * **4:14** Ga 3:18 * **4:15** Ro 3:20, 5:13, 7:8 * **4:16** Ga 3:7

erer yapırwe ne Ebrahim kakwetaiyem. Hırankakwet mit miyapır kerek nises him me Moses kakwetrem keremem au. Hırankakwetai haiumit miyapır yapırwe rem kerek mises him me God mar ke nīpaa maam nīpu kaiu Ebrahim hırankisesim. Maain God kakwetai menmen nīpaa hıranketpim.

17 *Ebrahim hırankaam ke haiumit yapırwe kentar him me God mau tīwei matip mar im: "Hi God hi herekyit ti maam ke mit miyapır maain hı̄r nanu nanrer wit wit." God han kitet Ebrahim hırankire maam ke haiumit miyapır yapırwe kerek mises him me God. Hırankises him me God kerek hırankikian mit kerek epei naa, hı̄r nekrit nau, hırankatip him weinim me menmen nīpaa mepu au, hıram minin mekrit mau.

18 *Ebrahim han kitet God kakriak menmen nīpaa hıranketpim te hırankap kertei karkeik te hırankakriakem au. Hırankhan kitet kar ik, te God kewisik hırankaam nīpu ke mit miyapır yapırwe nau nerer wit wit. God katip Ebrahim him mar ik: "Ebrahim nepenyerer nit maain hı̄r nantın nanre yapırwe."

19 *Me wī im Ebrahim hırankmenep 100 tito, te hırankhan kitet yink kırak hırankkar ke mitik epei kaa au. Mite pı̄rak hıre we mite ap te wawine nikerek au, te menmen im ap mari han kırak te hırankatip God hırankap te kakriak menmen nīpaa hıranketpim au.

20 Hırankap han kitet God ap kakriak menmen nīpaa hıranketpim au. Hırankises him me

* **4:17** Jen 17:5; Ais 48:13 * **4:18** Hi 11:1; Jen 15:5 * **4:19** Jen 17:17

God kekre han kîrak iuwe, hîrak kewenîpi niuk me God te maain hîrak kakîkepik hîrak kakine nîkan.

²¹ Ebraham hîrak han kitet God hîrak manp enuk kakises hîm me nîkan nîpaa hîrak ketpim.

²² *Ebraham han kitet menmen mar im te God katîp hîrak mîtîk yaaik.

²³ Hîm me God kerek matîp mar ik: “God katîp hîrak mîtîk yaaik,” hîram ap matîp me Ebraham kiutîp kerekek au.

²⁴ *Hîram matîp me Ebraham ketike haiu mît miyapîr kerek maain God hîrak kaktîp haiu yaain mentar haiu mises God kerek hîrak kîkiak Mîtîk Iuwe kaiu Jisas kerek nîpaa kaa, hîrak kekrit kau.

²⁵ *God keriuwetek hîrak kan tî kaa te kakîsak menmen enum haiu mîrîak em. God pîke kîkiak hîrak kekrit kau, te God kaktîp haiu mît miyapîr yaain mamîntar haiu misesik.

5

God katîp haiu mît miyapîr haiu yaain

¹ *Te in ek God katîp haiu mît miyapîr yaain mentar haiu misesik. Haiu metikerek mekiyan mau mentar menmen Mîtîk Iuwe Jisas Krais hîrak kîriakem.

² *Haiu mises hîm me Krais te hîrak kerekek kekepai haiu metike God haiu mekiyan mau, God kerek yei menmen yaaim. In ek haiu han yaaik

* **4:22** Jen 15:6 * **4:24** Ro 15:4; 1Pi 1:21 * **4:25** Ais 53:4-5

* **5:1** Ro 3:24, 28, 4:24 * **5:2** Ef 2:18, 3:12

memerir menmen yaaim me God haiu mertei maain h̄rak kakwetaiyem.

³* Haiu han yaaik meriuwe menmen im kere-mem au. Haiu han yaaik me menmen enum mamnen mamraiwaank. Haiu han yaaik meri-uwerem mentar haiu mertei h̄ram mamkepai haiu han tokik emu emises h̄im me God werek werek.

⁴* Haiu han tokik emu me menmen enum mamraiwaank, te God kaktip haiu minin menmen enum. God kaktip haiu minin menmen enum te haiu emisesik ememerir te maain haiu mamit menmen m̄rak yaaim h̄rak kakwetaiyem.

⁵* Haiu emisesik emerir ke maain h̄rak kakwetai menmen m̄rak, haiu ap yink enuk mamintar haiu han kitet h̄rak ap kises menmen nipaah h̄rak ketpaiyem au. Haiu ap yink enuk mamriuwerek mamintar God keteiknai h̄rak han teweninai h̄rak keriuwet God H̄im̄in Yaaik kan kakre han kaiu, te haiu mertei maain h̄rak kakwetai menmen.

⁶ Krais h̄rak kan ti h̄rak kaa me haiu mit miyapir kerek enun neweikin sip newet God. Me wi im haiu enun ap mikaap h̄iras haiu mire yaain, te God kises han k̄rak kimat wi kerek h̄rak keriuwet Jisas h̄rak kan ti kaa kakikepai.

⁷ Mitik kiutip kekre nimin ke mit yapirwe ap te hanhan kakikaap mitik kerek kises menmen yaaim kakikrehir k̄rak kaki. Te mitik kiutip hanhan keriuwe mitik hak yaaik kikaap mit han h̄rak kakikepik kaki kakikrehir k̄rak.

⁸*Te God au. H̄rak keteiknai haiu mit enun

* 5:3 Je 1:2-3; 1Pi 1:5-7 * 5:5 Sam 22:5, 25:20; Hi 6:18-19 * 5:8
Jo 3:16; 1Jo 4:10

hı̄rak hanhan keriuwai. Me wı̄ haiu mıt miyapır haiu wen enun, haiu mırı̄ak enum, God keriuwet Krais hı̄rak kan kaa kekrehı̄r kaiu kekepai.

9 *Krais nepei kaa hemkre mırak mewen hı̄rak kekrehı̄r kaiu te God katıp haiu mıt miyapır haiu yaain. Te in ek haiu mertei hı̄rak manpenuk te hı̄rak kakı̄kepai naanmamprai me menmen enum me God maain mamnen mamnep mıt miyapır enun en.

10 *Nı̄paa haiu mar ke mıt miyapır enun ap nises God au, Nı̄kan kırak Krais kaa, hı̄rak kenipai haiu metike God mekiyan mau. In ek, haiu metike God mekiyan mau, haiu mertei maain God kaktaihis haiu mamu mamtikerek mamı̄ntar Krais hı̄rak pı̄ke kekrit kau kekepai.

11 God ap kaktaihis weinım keremem au. Haiu han yaaik mau meriuwerek hı̄rak God kaiu yaaik mentar menmen Jisas Krais kaiu Iuwe hı̄rak kırı̄akem. Nı̄paa hı̄rak kerekek kenipai haiu metike God mekiyan mau.

Hı̄m me Adam ketike Krais

12 *Haiu mertei menmen im man. Mıtık kiutıp hı̄rak kırı̄ak menmen enum te hı̄rak kaa. Hı̄rak kaa te haiu mıt miyapır yapırwe haiu mami mamı̄ntar haiu misesik haiu mırı̄ak enum.

13 *Nı̄paa God katıp Moses hı̄m lo mırak hı̄rak kewisım mau tı̄wei wen au, menmen enum epei man mau tı̄ mari han ke mıt hı̄r nırı̄ak enum. God ap han kitet menmen enum kene mıt kenterim au. Hı̄rak ap katıp Moses menmen me hı̄m mırak mıt miyapır enisesim wen au.

* **5:9** Ro 1:18, 2:5, 8 * **5:10** Ro 8:7-8 * **5:12** Jen 2:17, 3:6, 16;
Ro 6:23 * **5:13** Ro 4:15

14 *God ap kene mit kanip kentar menmen enum mir, te hir mit yapirwe, nipa me wi Adam kau ti ere wi God katip Moses him lo mirak, hir yapirwe nire ne mit hir naa. Adam ketike mit miyapir han kerek ap neremir him me God nar ke Adam hirak kiriakem, hir yapirwe naa. Adam kerek hirak kire mitik maain kaknen.

15 Menmen enum Adam kiriakem metike menmen yaaim God kerekyeyem weiniim, hiram mipiram au. Haiu mertei mit miyapir yapirwe nani nanitar menmen enum Adam kiriakem. Te haiu mertei God hanhan keriuwai haiu mit miyapir, hirak kerekyei menmen yaaim weiniim kentar menmen mitik kiutip Jisas Krais hirak kiriakem. Menmen yaaim im hiram minin menmen enum Adam kiriakem, hiram men mikaap mit miyapir yapirwe kerek nisesim.

16 Menmen God kiriakem hiram ap mar ke menmen enum Adam kiriakem au. Mitik kiutip hirak keremir him me God, te God kenerek katip hirak mitik enuk kaki. Maain, mit miyapir han hir niriak menmen enum yapirwe, te God kerekyei menmen yaaim hirak kesak menmen enum maiu katip haiu yaain.

17 Haiu mertei mitik kiutip keremir him me God hirak kiriak enum te haiu mit yapirwe mami. Te menmen Mitik Jisas Krais kiutip kerek hirak kerekyeyem, hiram minin menmen ham enum me mitik hak eik. Haiu mit miyapir yapirwe kerek meit menmen im weiniim me God, kerek hanhan keriuwai kaktip haiu yaain mentar menmen Mitik Krais kerekyeyem,

* **5:14** 1Ko 15:21-22, 45

hı̄rak kaknipai haiu mamit hı̄min yaaik te Krais kekepai haiu emises God werek werek.

18 *Te menmen miutip mitik hak kırı̄akem enum hı̄rak kenip God katip haiu mit miyapır yapırwe enun haiu mami. Mar im, menmen miutip yaaim mitik hak kırı̄akem, hı̄ram menip God katip haiu yapırwe haiu yaain, haiu mami au. Haiu mamtikerek mamu mamit.

19 *Mit miyapır yapırwe God ketpor hı̄r enun nentar mitik kiutip keweikin sip kewet him me God. Mar im mit miyapır yapırwe God kakı̄tpor hı̄r yaain nanı̄ntar mitik kiutip kises him me God hı̄rak kaa kesak menmen enum maiu.

20 *God katip Moses him lo mırak hı̄rak kewisim mau tīwei te hı̄ram menip mit miyapır hı̄r nertei werek werek menmen God hanhan hı̄r nanisesim, te hı̄r nı̄neinim hı̄r nırı̄ak menmen enum yapırwe. Maain mit miyapır hı̄r nırı̄ak menmen enum yapırwe, menmen yaaim God kırı̄akem kentar hı̄rak hanhan keriuwai, hı̄ram minin menmen enum me haiu mit miyapır.

21 *Haiu mit miyapır mami mamı̄ntar menmen enum (sin) kerek mau tī ik hı̄ram minı̄nai. Te menmen yaaim God kırı̄akem kaktip haiu yaain mamı̄nterim, hı̄ram maminin menmen enum mau tī naanmamrai haiu mit miyapır mamnipai haiu mamit himin yaaik mamı̄ntar menmen Mitik Iuwe Jisas Krais hı̄rak kırı̄akem.

6

Haiu maa metike Krais

* **5:18** 1Ko 15:22 * **5:19** Ais 53:11 * **5:20** Ro 4:15, 7:8; Ga 3:19

* **5:21** Ro 6:23

1 *Te haiu han kitet mekam? Haiu wen mamriak menmen enum te God hanhan kakriuwai wiſenum kakısač menmen maiu enum a? Taauye!

2 *Haiu epei meweikin sip mewet menmen enum haiu mire mit naa, haiu ap te emises menmen meiyam enum au emit!

3 *Hi han kitet yi epei yertei menmen im. Niþaa mit niþkrai meriuwe tipar haiu mit miyapir metike Krais Jisas mau han kiutip, hiram mar ke haiu metike Krais haiu maa.

4 *Mit niþkrai meriuwe tipar hiram mar ke haiu metike Krais maa. God hirkak yaaik hirkak manp enuk, te hirkak kikiak Jisas Krais kekre niþmin ne mit epei naa, hirkak piþke kekrit kau. Mar im haiu mit miyapir haiu mire mit piþke nekrit nau, haiu mamises menmen yaaim keremem.

Maain haiu mamtike Krais mamu haiu mamit himin yaak

5 *Hiram mar im. Niþaa haiu metike Krais mau niutip, haiu maa metikerek. Te maain haiu mamtikerek mamu niutip haiu piþke mamikrit mamu mamir ke in ek hirkak epei kekrit kau.

6 *Haiu mertei menmen im. Menmen niþaa haiu misesim mekre han kaiu, hiram maa metike Krais mau nu tentarakit. Hiram maa mau nu tentarakit te in ek God kakıwaank menmen enum mekre han kaiu kariyei haiu miriak enum, te haiu ap emises menmen enum han kai han kitetim mar ke mit enises menmen mit niþ iuwe naniporem au emit!

* **6:1** Ro 3:5-8 * **6:2** 1Pi 4:1 * **6:3** Ga 3:27 * **6:4** Kl 2:12

* **6:5** Fl 3:10-11 * **6:6** Ga 5:24

7 Yi yaa yetike Krais te menmen enum ap mamri han ki yi eiræk menmen enum au eiyintar yi yertei mit kerek hı̄r epe i naa, menmen enum ap te mamri han kır au.

8 Haiu nepei maa metike Krais, haiu mertei te maain haiu mamtikerek mamu mamit.

9 Haiu mamtikerek mamu mamit mamıntar haiu mertei Krais nipaā kaa te God kıkak hı̄rak kekrit kau. Hı̄rak ap te pike kaki meiyam taau. Ap menmen mepu mamrıakek (o mamrikek) hı̄rak pike kaki taau!

10*Hı̄rak nepei kaa, menmen enum mari han ke haiu mit ap te mamri han kırak taau! Hı̄rak ap te pike kaki kakteipim au. In ek hı̄rak kau te hı̄rak ketike God tau niutip.

11*Mar im yi mit miyapır yi han ekitet yi nepei yaa, te menmen enum ap pike mamri han ki au. Yi pike yekrit yetike God yau niutip yentar yi ne Krais.

12*Yi ap eiwis menmen enum me ti pike maminin yink ki kerek maain yi yayi hı̄rak kakı̄sine au emit! Yi ap eiwisīm hı̄ram mamri han ki te yi eiyises menmen enum me han ki hı̄rak hanhanem.

13*Yi ap eiwis his hit nanamır hit nı̄kīp hı̄ram mamri (o mamıryi) han ki te yi eiræk menmen enum me ti au emit! Au, yi eiwet God em emtike han ki, yi eiwisīk hı̄rak kakı̄kepi yi eiræk menmen yaaim. Yi yar ke mit naa, te God kekekyi yi yekrit yau, te yi eiwetīwek menmen mi yapırwe.

* **6:10** Hi 9:26-28; 1Pi 3:18 * **6:11** 2Ko 5:15; Ga 2:19; 1Pi 2:24

* **6:12** Jen 4:7 * **6:13** Ro 4:15

14 *Yi ap eiwis menmen enum me tı pıke maminini au emıt eiyıntar him lo ap naanmıpri yi yisesim te God kaktıp yi yaain au. Yi nepei yenpın yekeipın menmen im. Yi yises menmen yaaim God nepei kerekyiyem weinım, te menmen enum ap te maminini au.

Haiu emises menmen yaaim emrıakem

15 *Yi han kitetmekam? Haiu wen mamrıak menmen enum me tı mamıntar haiu menpın mekeipın him lo me nipa, in ek haiu mises menmen yaaim God nepei kerekyeyem weinım keremem a? Taauye!

16 *Yi nepei yertei yi hıras eiwis mitik hırank naanmamri yi eirıak menmen mırak, yi eire mit nırank. Yi eiwis menmen enum me tı mamri han ki yi eiyisesim, hıram mamrekyi maain yi yayi. Yi eiwis menmen yaaim God kerekyeyem hıram mamri han ki yi eiyisesim, te yi eitike God eikiyan eiyu, hırank kaktıp yi yaain.

17 Nipa yi yewis menmen enum me tı mari han ki yi yisesim yırıak menmen enum. Te maain yi yemtaw him yaaim mit hır netpiyem, te yi yisesim iuwe yeriwe han ki. Haiu emtip God hırank yaaik ekıntar menmen hırank kerekyiyem.

18 *God hırank epeki keriyei (o keryiyi) yi mit yi yeweikin sip yewet menmen enum me tı kerek nipa mari han ki yi yisesim. Te in ek, yi yewis menmen yaaim me God mamri han ki yi eiyisesim.

* **6:14** 1Ko 15:21-22, 45 * **6:15** Ro 6:1 * **6:16** Jo 8:34; 2Pi 2:19

* **6:18** Jo 8:32

19 Hi hetpi heriuwe h̄im im me wok m̄it hentar han ki h̄irak ap kertei menmen me God werek werek. N̄paa yi yewis his h̄it mi h̄iram mises menmen enum me t̄i mar im: Yi m̄it yetike miyap̄r yairiyanhis yewen̄inem o menmen ham enum, te h̄iram m̄ire m̄itik kekre w̄nak enuk h̄irak ȳriak menmen me m̄itik naanm̄ipriwek ap keit pewek mererim au. Mar ke n̄paa yi ȳriak menmen enum em, in ek yi eiwis his h̄it mi o han ki h̄iram emises menmen yaaim, h̄iram mam̄r ke yi eir̄ak menmen yaaim me m̄itik yaaik naanm̄ipri me menmen.

20 N̄paa yi yises menmen enum h̄iram mari han ki min̄ni, yi ap yises menmen yaaim me God h̄iram naanm̄ipri au.

21 *N̄paa yi yeit mekam yaaim me menmen enum im a? Taauye! In ek yi ȳnk enuk yentar yi ȳriakem. Menmen enum em h̄iram menipi yi yayi.

22 Te in ek God keriyei yi m̄it yi ȳnaaiw̄r menmen enum im h̄iram mari han ki yi ȳriak enum. In ek yi ȳre m̄it ne God yi ȳriak menmen me God te yi yayit menmen yaaim mamkepi yi eiyises menmen yaaim te maain yi eiyu eitike God tipmain tipmain enum eik.

23 *Yi eiwis menmen enum mamri han ki yi eiyisesim te maain yi eiyit menmen im: H̄iram mamnipi yi yayi! Te menmen yaaim God kak-wetaiyem wein̄im, h̄iram menmen im: Haiu mamlike God haiu mamu mam̄it tipmain tipmain enum eik mam̄intar haiu m̄it miyap̄r ne M̄itik

* **6:21** Ro 7:5, 8:6, 13; 1Pi 1:9 * **6:23** Ro 5:12, 15

kaiu Iuwe Jisas Krais!

7

Tok piksa me mitik ketike mite hir neitan

¹ Nai yinan, yi yertei menmen hi tewen etpiyem yentar yi yertei menmen yapırwe me him me gavman. Wi kerek mit nau ti, him im me gavman naanmipror ere hir nani, te him au meit.

² Mite piutip wetike mitik kire hir neitan, him me gavman matip mitik wen kepu himin keriuwerek, mite wawu wautikerek. Maain hirak kaki, him me gavman ap te mamweneb au. Hir wauno wawit mitik hak.

³ Mitik kire wen kepu, hire wauno wawu wautike mitik hak, him me gavman matip hire enu wekitet naan. Mitik kire kaki, hire wauno wawit mitik hak, him me gavman matip hire enu au. Hiram mewisiye hire wawises han kire.

⁴* Nai yinan, hi hehimteni heriuwe him im me mitik hak. Yi yaa me him lo yentar yi yetike Krais yi yau han kiutip. Yi yire pinak ke yink kirk. Hirak epei kaa, te hiram mar ke yi yaa yetikerek. In ek yi yetike mitik hak yi yau niutip yar ke mite mitik kire epei kaa, hire wen weit mitik hak. Mitik hak kerek yi yetikerek yau niutip, hirak Krais kerek nipaah kaa. Hirak nipaah kaa, te God pike kikiak kekre nimin ke mit epei naa hirak kekrit kau. Te haiu mit emriak menmen yaaim me God.

⁵* Nipaah wi haiu mises han kaiu, him lo hiram menipai haiu hanhan emises menmen enum.

* ^{7:4} Ro 6:2, 11; Ga 2:19 * ^{7:5} Ro 6:21

Menmen haiu mîrîakem hîram menmen enum menipai haiu mami.

6 *In ek hîm lo hîram ap naanmamrai me menmen mentar haiu mîre mit epei naa. In ek menmen haiu mîrîakem God Hîmin Yaaik kekepai haiu emisesim. Menmen me lo nîpaa haiu misesim, te God kaktip haiu yaain hîram nepei au meit.

Menmen enum me ti meraiwaank

7*Haiu mamtipmekam? Haiu mamtip hîm me God mau tiwei hîram enum a? Taauye! Hîm me God ap meteikno menmen enum, hi ap hertei hîram enum au. Hîm me God ap metpo, “Ti ap hemkre menepam hanhan menmen me mitik hak,” te hi hepitarim menmen im hîram enum. Te hîram nepei meteikno hîram enum te hi yînk enuk heriuwerem.

8*Menmen enum me ti man mekekkyo han kai te hi hanhan menmen enum yapirwe mentar hîm me God matip hîram menmen enum emit. Hîm me God ap mepu metpo menmen hîram enum, te hi ap hanhan heriuwerem au, menmen me ti hîram mau meit mar ke mitik kaa. Hi hepitarim hîram menmen enum.

9*Nîpaa hi hepu te hi hetari menmen me hîm me God. Maain hîm me God epei man te hi hemtewem, menmen enum me ti mekekkyo han kai hi hemkre menepam hanhan menmen enum yapirwe, te hi hertei hi hîriak enum, maain hi hahi.

* **7:6** Ro 8:2, 6:4 * **7:7** Eks 20:17; Diu 5:21 * **7:8** Ro 4:15 * **7:9**
Je 1:15

10* Hi hertei him kerek God kewetaiyem, hı̄rak hanhan hı̄ram mamkepai haiu mamu werek, te hı̄ram menipa hi hertei hi enuk maain hi hahi.

11* Menmen enum me ti man menepya mewis̄esik meriuwe him me God Moses kewis̄im mau tīwei te hi hı̄rīak enum, maain hi hahi.

12* Him Moses kewis̄im mau tīwei, hı̄ram meke God man metike him matip̄ haiu ap hemkre emnepam hanhan menmen au emit! Him im hı̄ram yaaim, hı̄ram meteiknai menmen God hanhan haiu mit̄ miyapir̄ emisesim, hı̄ram yaaim mekepai haiu mamu werek.

13 Hi atip̄mekam? Menmen hı̄ram yaaim menipa hi hahi a? Taauye! Menmen enum me ti menipa hi hahi. Hı̄ram menipa hi hahi heriuwe him yaaim me God. Te him me God im hı̄ram meteikno menmen me ti hı̄ram menmen enum enum.

Menmen me ti merekir han kaiu haiu misesim

14* Haiu mertei God kikaap him mirak te hi mit̄ik enuk kerekek menmen enum me ti merekir han kai te hi hisesim.

15* Hi hepitarı henmak te hi hı̄rīak menmen. Menmen hi hanhan eisesim, hi hı̄rīakem au. Hi hı̄rīak menmen enum hi hı̄neinim.

16 Hewaai meruri hi hı̄rīak menmen enum hi hı̄neinim, hı̄ram meteikno him me God Moses kewis̄im mau tīwei hı̄ram yaaim.

17 Te in ek hi hertei hi hirekes ap hı̄rīak menmen enum im au. Menmen enum me ti mekre han kai menipa hi hı̄rīak enum.

* **7:10** Lev 18:5; Ro 10:5

* **7:11** Je 3:13; Hi 3:13

* **7:12** 1Ti 1:8

* **7:14** Sam 51:5; Jo 3:6

* **7:15** Ga 5:17

18 *Hi hertei han kai ap kerekya hi h̄rekes h̄riak menmen yaaim au. Hi hanhan ar̄iak menmen yaaim te hi h̄riakem taau!

19 Hi ap h̄riak menmen hi hanhan hisesim au. Hi h̄riak menmen hi h̄nein̄im.

20 Hi h̄riak menmen hi h̄nein̄im, h̄iram meteikno hi hertei hi h̄rekes ap h̄riak menmen enum im au. Menmen me tī mekre han kai menipa hi h̄riak enum.

21 Te hi hertei menmen im mepu. Hi hanhan h̄riak menmen yaaim, te menmen enum kermem h̄iram mau mekre han kai.

22 Hi hekre han kai hatip him me God Moses kewisim mau tīwei h̄iram yaaim.

23 *Te hi h̄ir menmen ham mekre ȳink kai h̄iram m̄iriak menmen ham. H̄iram him ham enum im h̄iram metike menmen han kai katip h̄iram yaaim h̄iram menepam. Menmen im minin̄a menipa hi hanhan hises menmen enum me tī.

24 Hi mitik enuk han enuk. Keimin kak̄kepa te hi ehin̄in menmen enum menipa hi hanhan ehisces menmen enum me tī mekre han kai?

25 *Hi han yaaik hentar God kak̄kepa hi ehin̄in menmen enum mekre han kai hentar menmen M̄itik kaiu Iuwe Jisas Krais h̄rak kiriakem. In ek hi hepu har ik. Hi heriuwe han kai hi hanhan hises him me God, te menmen enum mekre han kai menipa hi hanhan eises menmen enum me tī.

8

Krais kesak menmen enum maiu kewetai God

* **7:18** Jen 6:5, 8:21 * **7:23** Ga 5:17; Je 4:1; 1Pi 2:11 * **7:25** 1Ko 15:57

HİMİN YAAIK KAN KAU KEKRE HAN KAIU

¹ Te in ek God ap kakwep haiu mit miyapir kerek haiu ne Jisas Krais kakintar menmen enum haiu miriakem au.

² *God ap kakwep kakintar menmen im: God HİMİN YAAIK kerek kewetai himin yaaik hırankenipai haiu ne Krais haiu mekiyan mau niutıp keriyei haiu man minaaiwır menmen enum meti merekyei haiu miriak enum te haiu mami.

³ *Han kaiu enuk ke nipaas, hırankewen him me God Moses kewisim mau tıwei hıram merekyei haiu mamre mit yaain au. Te menmen him me Moses ap merekyei haiu mit em au, God hırekes kırıakem. Hırankeriuwet nıkan kırak kerekek hırankine yınk kırak kar haiu mit enun ne ti ik ek, hırankan kaa kewaank menmen enum mari han kaiu menipai haiu miriak enum, te hıram epe au mesi.

⁴ *Hırankırıak menmen im te haiu mit miyapir kerek ap mises han kaiu enuk au, haiu emises han ke God HİMİN YAAIK, haiu emises menmen werek werek him me Moses metpai haiu emisesim (te God kaktıp haiu yaain).

⁵ Mit miyapir kerek hır nises han kır enuk, hır hanhan menmen enum mekre han kır kerekek. Te mit miyapir kerek hır nises han ke God HİMİN YAAIK, hır hanhan menmen yaaim hıranketporem.

⁶ *Mit miyapir kerek hanhan nanises menmen enum mekre han kır, maain hır nani. Mit miyapir han au, hır nanises menmen God HİMİN

* **8:2** Ro 7:23-24 * **8:3** Ap 13:38, 15:10; Fl 2:7; Hi 4:15 * **8:4**

Ga 5:16, 25 * **8:6** Ro 6:21

Yaaik ketporem, hır nantike God nankiyan nanu nanıt te hır nanu werek.

7 *Mít miyapır kerek nises menmen enum mekre han kır, God katıp hır enun kentar menmen enum mekre han ke mít metike menmen yaaim me God hıram menepam. Hıram ap mises him kerek God ketpaiyem au, hıram mıneinim.

8 Te mít miyapır kerek nises menmen enum mekre han kır, hır ap nanises menmen yaaim God hanhan hır nanisesim.

9 *Yi mít miyapır ap yises menmen enum mekre han ki au. God Hımin Yaaik kau kekre han ki yi yayises menmen yaaim hırap ketpiyem. Mít kerek God Hımin Yaaik kerek Krais keriuwetek kan ap kau kekre han kır au, hır ap ne Krais au.

10 *Maain haiu mít miyapır mami mamıntar menmen enum mekre han kaiu. Te God Hımin Yaaik kerek Krais keriuwetek kan, hırap kau kekre han kaiu, hımin kaiu kaku kakıtke God tipmain tipmain enum eik kakıntar God katıp haiu yaain.

11 God kerek nıpaa kıkıak Krais Jisas kekre nımın ke mít epei naa, hırap kekrit kau, maain hırap kakıkekkyi yi mít miyapır maain yayi. God Hımin Yaaik kerek nıpaa God keriuwetek kan kıkıak Jisas kerek nepei kaa, hırap kau kekre han ki te maain God Haai kakriuwetek kakıkekkyi yi mít miyapır.

*Hımin Yaaik God keriuwetek kan hırap kenipai
haiu nıkerek nırap*

* **8:7** Mt 12:34; Jo 8:43, 12:39; Je 4:4 * **8:9** 1Ko 3:16, 12:3 * **8:10**
Ga 2:20; Ef 3:17; 1Pi 4:6

12 Tis, nai yinan, haiu emises menmen God H̄im̄in Yaaik h̄irak ketpaiyem. Haiu ap emises menmen enum mekre han kaiu h̄iram menipai haiu hanhanem.

13* Yi yises menmen enum mekre han ki maain yi yayi, te God H̄im̄in Yaaik kakikepi yi eiȳwaank menmen enum mekre han h̄iram ap mamnipi yi hanhan eiyisesim te yi eitike God eiyu.

14 Mit miyapir kerek newis God H̄im̄in Yaaik naanm̄ipror me menmen h̄ir n̄iriakem, h̄ir n̄ire n̄ikerek ne God.

15* H̄im̄in Yaaik kerek God keriuwetek kan kau kekre han kaiu ap kenipai haiu ap pīke m̄inaain maain God kakwep au. H̄irak kenipai haiu m̄ire n̄ikerek ne God h̄irak kekepai keriuve menmen m̄irak iuwe te haiu niut̄ip niut̄ip mat̄ip God, “Ti Haai kai.”

16* God H̄im̄in Yaaik h̄irekes ketpai h̄im̄in kaiu haiu m̄ire n̄ikerek ne God.

17* In ek, haiu m̄ire n̄ikerek n̄irak, te haiu mam̄it menmen God kakwetaiyem. Haiu mam̄tike Krais mam̄it menmen yaaim mam̄intar haiu mertei menmen enum mamnen mamraiwaank mar ke n̄ipaa menmen enum man mewaank Krais, haiu mam̄it menmen yaaim me God mar ke Krais epei ketiwem, te haiu mamu mamre iuwe mamtikerek.

*Maain haiu mit miyapir mam̄it menmen yaaim
haiu mamu mamre iuwe*

* **8:13** Ga 6:8; Kl 3:5 * **8:15** 2Ti 1:7; Ga 4:5-6; Mk 14:36 * **8:16**
2Ko 1:22 * **8:17** Ga 4:7; Rev 21:7

18 *Menmen yaaim me Krais maain hiram
mammen kerek God kakwepyaprem kakwe-
taiyem hiram mamre menmen iuwe, te hi han
kitet in ek menmen enum hiram mamraiwaank
hiram mire menmen weinim.

19 *Menmen yapirwe God kiriakem hiram han
kir kekrit kekrit nemerir wi God hirak kak-
teiknor hau nukerek nirak.

20 *Menmen kerek God kiriakem hiram mau
enum mentar God kewaankem. Hirak ap hanhan
keriuwe menmen im te God kiriakem. Te men-
men im mepu.

21 *Maain God pike kaknip menmen hiram
mamnaaiwir menmen enum menipem hiram
mau enum, te hiram mamweikin yaaim mamu
werek mamir ke hau nukerek ne God hau mamu
mamre iuwe mami menmen yaaim me God.

22 Hau mertei menmen yapirwe God kiriakem
hiram mepu enum mar ke miyapir hir neteik-
nen nanine nukerek. Nipa ere in hiram han
enuk mepu memerir God pike kakriak menmen
yapirwe hiram mamre yaaim.

23 *Te hiram keremem au. Hau mit miyapir
kerek God Himin Yaaik kau kekre han kaiu, hirak
kire menmen yaaim minin me menmen yapirwe
maain God kakwetaiyem, hau metikerem mepu
han enuk memerir wi kerek God kaknipai hau
mire nukerek nirak. Me wi im hirak kaknipai
yink kaiu hirak yaaik pike kaki taau!

24 *God epei kekepai kaktaihis kentar hau
memtau him hirak ketpim hau misesim, hau

* **8:18** Ro 5:2; 2Ko 4:17

* **8:19** Kl 3:4

* **8:20** Jen 3:17-19

* **8:21** 2Pi 3:13; 1Jo 3:2

* **8:23** 2Ko 5:2-4; Ga 5:5

* **8:24** 2Ko 5:7

memerir h̄irak kakwetaiyem. Haiu memerir h̄irak kakwetaiyem mam̄intar menmen haiu memerir mamtiwem h̄iram epei man, te haiu wen memeriuwem meiyam au. Haiu metiwem epei au.

25 Te haiu ap metiwem wen au. Haiu wen memerir menmen haiu han kitet h̄iram mamnen, haiu maminkikwem maminkikwem ere h̄iram mamnen.

26 Mar im God H̄im̄in Yaaik kekepai haiu mit miyapir kentar haiu ap mertei han ke God werek werek au. Haiu ap mertei mitehi God menmen werek werek au. God H̄im̄in Yaaik h̄irekes kekreher kaiu kitehi God Haai menmen keriwe him haiu mit ap metpim au, haiu miriakem mire mitik ketnen park o han toenuk.

27 *God Haai kerek kertei han ke mit yapiwe, kewenhi menmen God H̄im̄in Yaaik hanhanem kentar h̄irakit tau han kiutip te h̄irak God H̄im̄in Yaaik kekreher ke haiu mit ne God h̄irak kitehi God Haai me menmen h̄iram mises han ke Haai keremem.

28 *Haiu mertei menmen yapiwe God kiriaakem h̄iram mikaap haiu mit miyapir kerek haiu hanhan meriuwe God kerek h̄irak kehimitenai haiu emises menmen h̄irak hanhan em.

29 *Menmen yapiwe God kiriaakem h̄iram mikaap haiu mit miyapir mentar haiu mit kerek God nipaah kehimitenai haiu mamisesik. H̄irak kehimitenai haiu mamir ke Nikan kirkak Jisas Krais te h̄irak kakre iuwe mitik kakikre nimin ke haiu mit miyapir haiu mamre kikrek nirkak.

* **8:27** Sam 139:1; 1Ko 4:5 * **8:28** Ef 1:11 * **8:29** Kl 1:18; Hi 1:6

30 Haiu mít miyapır kerek hırank nipaai kehimitenai maain haiu mamisesik, hırank kari han kaiu haiu mamisesik. Haiu mít miyapır kerek hırank kari han kaiu, haiu mamisesik hırank ketpai hırank kesak menmen enum maiu haiu yaain. Haiu mít miyapır kerek hırank ketpai haiu yaain, hırank kewetai menmen mırak yaaim.

*Menmen Jisas Krais kırıakem hıram meteiknai
God han han iuwe keriuwē haiu mít miyapır*

31* Hi han kitet menmen im God hırank hanhan keriuwai kekepae mentar menmen hi nepei hetpiyem, neimin hı̄r naninīnai a? Taauye!

32* God hırank ap kepakin Nı̄kan kırak au, hırank keriuwetek kan kaa kekepae haiu mít miyapır yapırwe. Te hırank kakwetai menmen yapırwe weinim mamkepae mar ke hırank kewetai Nı̄kan kırak weinik.

33* Neimin hı̄r nansiue hı̄m nantıp haiu mít miyapır kerek God kehimitenai haiu nı̄rak, haiu enun a? Taauye! God hırekes epe katıp haiu mít yaain.

34* Neimin hı̄r nantıp haiu emnen emno si a? Krais Jisas au! Hırank kaa te God kıkıak hırank pīke kekrit kau his yaaim me God kerek mít iuwe nanwik, hırank kitehi God Haai ke haiu mít!

35 Krais hırank han teweninai te mekam mannen nı̄min mamremir menmen mırak ap te mamu mamtikewai mamkepae a? Mewaai meruri menmen enum mamnen mamraiwaank, o menmen menipae haiu han enuk, o mít hı̄r

* **8:31** Sam 118:6 * **8:32** Jo 3:16 * **8:33** Ais 50:8 * **8:34** Sam 110:1; Ap 7:55-56; 1Jo 2:1

nenoyiyai nanwep, hiram menmen mamremir menmen m̄rak ap te mamu mam̄krai mamkepai au a? Mewaai meruri haiu n̄np̄i mewei o haiu ap metenen klos o pewek mei, o menmen enum mamraiwaank, o mit nanwep haiu mami, hiram mamremir menmen me Krais ap te mam̄krai mamkepai au a? Taauye!

36 *Him me God mau tiwei Sam hiram matip mar im:

“Mit nanoyiyai haiu mit h̄ir nanwep me witaan wanewik, h̄ir nereksei haiu m̄re sipsip kerek mit nerisei nanino nanwep. Mit nerekseiym nentar haiu mit miyapir kerek mises him mit em.”

37 *Au, menmen im hiram weinīm. Krais h̄rak hanhan keriuwai te haiu mamin̄n menmen enum im. Haiu mamu werek me menmen enum mamraiwaank.

38 Haiu mamin̄n menmen enum im mamraiwaank mamintar hi hertei h̄rak han teweninai te menmen ap mamnen nīmin mamremir menmen m̄rak hiram ap te mamu mam̄krai mamkepai au. Haiu wen mepu o maain haiu mami hiram menmen weinīm. Ensel o tipir o herwe o menmen iuwe meit wit ke God, nepni o menmen epei man in o maain hiram mamnen, hiram ap te mamremir menmen me Krais hiram ap te mamu mam̄krai mamkepai au!

39 God Haai han teweninai haiu mit miyapir kentar haiu ne Jisas Krais Mitik kaiu Iuwe. Te menmen mau nepni o menmen mau minik ti o menmen mei miutip nipaai God kiriakem ap te

* **8:36** Sam 44:22; 2Ko 4:11 * **8:37** Jo 16:33

mamremir menmen mîrak hîram ap te mamu
mamîkrai mamkepai au.

9

Pol han tewenin mit miyapîr ne Isrel

¹ Hi hatip werek hentar hi hises him me Krais. Hi ap hewisesik au. Han kai keit nîmîn kerek God Hîmîn Yaaik kau kekrerek, hîrak ketpo hi hatip werek me menmen im.

² Hi han enuk, hekrit hekrit hi han tewenin mit miyapîr.

³ *Hi hanhan God kakweikin sip kakweto kakipira hi enaaiwîr Krais hi ekrehîr ke mit miyapîr yapîrwe ne Isrel, haiu ne maam nîpu kiutip, te hîr nanises him me Krais.

⁴ *Haiu mit miyapîr ne Isrel, God kehimîtenai haiu nîrak, hîrak kenipai haiu nîkerek nîrak, haiu nepei mîr menmen mîrak yaaim merhihe. Hîrak ketpai him mîrak hîrak kakisesim, hîrak kewetai him mîrak ham haiu emisesim. Haiu emîrtei mewenîpi niuk me God werek werek, God katip hîrak kakîkepai kaktaihis.

⁵ *Haiu nepenyerer ne maamrer taiu iuwe Ebrahim, Aisak, Jekop. Krais hîrak kire mitik ke ti hîrak nepenyek ke maamrer it. Hîrak kerekek hîrak God hîrak naanmîpre menmen yapîrwe haiu emwenîpi niuk mîrak tipmain tipmain enum eik. Keremem.

God kehimitan mit miyapîr nîrak

⁶ *Hi ap hatip menmen nîpaa God ketpim in

* **9:3** Eks 32:32 * **9:4** Eks 4:22; Diu 7:6, 14:1-2 * **9:5** Mt 1:1-16;
Jo 1:1; Ro 1:25 * **9:6** Nam 23:19; Ro 2:28

ek hırank ap kisesim au. Mıt miyapır yapırwे ne weiwık miutıp me Isrel, God hırank ap kehimiteni yapırwे hıır nırank au.

7*Hıır nepenyerer yapırwे ne Abraham hıır ap nıkkerek ne God nar ke maam kır nentar hıır ap nises him me God. God katıp Abraham kar ik: “Nepenyerer ne Aisak keriyan, hıır nepenyerer nit. Hi hetput hıır nanıt menmen mei. Nepenyerer han en au.”

8*Nıkkerek kerek Abraham kinen weinın, hıır ap nıkkerek ne God au. Nıkkerek Abraham kinen kentar God hırank ketpiwekem kekepik kakini, hıır keriyan nıre nıkkerek ne God.

9*God katıp Abraham him mar im: “Maain wi kerek hi himat hi piķe anen hi akaap Sera hıre wawitu hıre wawine nıkan.”

10*Menmen im keremem meteikni nepenyerer ne Abraham hıır yapırwे ap nıkkerek ne God keriyan au. Nıkkerek hırankit te Rebeka hırankit te haai kiutıp, hırank maam nıpu kaiu Aisak.

11-12*Rebeka ap wine nıkkerek hırankit tei tıre wen au, God kehimitan Jekop hırank kire nıkan kırak, te Iso au. Hırankit ap tıriak menmen yaaim o enum wen au, God kehimitanek te hırank kakteiknai hırank kises han kırak kehimitan mit hıır nıkkerek nırank. Menmen hıır nıriakem ap mamri han kırak au. God katıp Rebeka kar ik: “Maain Iso nıkan iuwe mitik hırank kakses him me nıkkik kırak Jekop.”

13*Hım me God mau tıwei Malakai kewisim

* **9:7** Jen 21:12 * **9:8** Ga 4:23 * **9:9** Jen 18:14 * **9:10** Jen 25:21 * **9:11-12** Jen 25:23 * **9:13** Mal 1:2-3

h̄iram matip mar im: “Hi hanhan iuwe heriuwe Jekop hi hehimitanek h̄irak n̄ikan kai. Hi hanhan kike heriuwe Iso, hi hep̄irek h̄irak ken.”

14 Te haiu mamtip mekam? God h̄irak kises menmen h̄iram ap yaaim a? Taauye!

15 *God katip Moses kar ik: “Hi han tewenin mit miyapir kerek hi hanhan akepi. Hi hises han kai hi akaap mit miyapir.”

16 *Te haiu ap mamtip God h̄irak hanhan keriuwe mit miyapir kentar menmen h̄ir hanhanem o menmen h̄ir n̄irakem au. God kises han k̄rak kehimiteni h̄ir n̄irak kerekek.

17 *Haiu mekine him me God Moses kewisim mau tiwei, God katip mitik iuwe Fero ke Isip menmen kar ik: “Hi hewisit ti h̄ire mitik iuwe ke Isip te menmen im hi herekyutem, mit miyapir nanirtei hi manp enuk iuwe h̄ir mit miyapir nerer wit wit nanwenipi niuk mai.”

18 *God h̄irak han tewenin mit miyapir kerek h̄irak hanhan kekepi, te h̄irak kises han k̄rak kenip mit miyapir han h̄ir nanwenin han k̄ir ke menmen.

God kewaank mit han, h̄irak kikaap mit han

19 Mitik kiutip kekre nimin ke yi mit ketpo kar ik: “Menmen ti hetpaiyem h̄iram werek, God kenmak te h̄irak kaktip haiu mit enun a? Keimin kakwenin God me menmen h̄irak hanhan kakriakem a? Taauye!”

20 *Kai yinak, ti han kitet ti iuwe te ti pīke atip God me menmen h̄irak k̄irakem a? Hause kerek

* **9:15** Eks 33:19 * **9:16** Ef 2:8 * **9:17** Eks 9:16 * **9:18** Eks 4:21, 9:12, 14:4 * **9:20** Ais 29:16, 45:9

mîte hîre wewisim me haak hîram ap mamtip
mamîr ik: “Ti henmak ti ap hewena hi hîre kurpe
a?”

²¹ *Mîte kerek weit hause hîre wawises han
kîre waunip menmen weriuwerem. Hîre weit
hause weremir, meiyam hîre wewenem mîre
kurpe, meiyam au hîre wewisim mîre hause me
wewis haak o heurek hîre weneipetem mekr-
erem.

²² Menmen God kîriakem hîram mar im. Hîr
mît enun nîre tîkenup o hause hîram mewep,
te God hanhan kakteikin menmen mîrak iuwe
hîrak kakîwaank mît enun nar ik. Hîrak hanhan
kakîwaank mît nar ik kerek hîrak ap kîriakem
waswas au.

²³ *Te hîrak hanhan kakteiknai menmen yaaim
mîrak iuwe, hîrak nepei kewetai pînam, haiu
mît han haiu mîre hause kurpe te hîrak hanhan
keriuwai. Nîpaa hîrak kenipai han kai te maain
haiu mamre yaain mamît pînam me menmen
yaaim mîrak.

²⁴ Hîrak kehimitan haiu mît miyapîr han ne
Isrel keriyen haiu mamît menmen im yaaim au.
Haiu mamlike mît miyapîr han ne weiwîk ham,
haiu yapîrwe mamît menmen mîrak yaaim.

²⁵ *Mau tîwei Hosia kewis God katip kar ik:
“Mît miyapîr kerek ap ne weiwîk mai, hi
hehimîteni hîr mît miyapîr nai.
Hîr ne weiwîk nîpaa hi ap hanhan heriuweri, te
in ek hi hanhan heriuweri.

²⁶ *Maain wit kerek nîpaa mît han natip hîr
ap mît miyapîr ne God, te hîr mît han

* **9:21** Jer 18:6

* **9:23** Ef 1:3-12; Ro 8:29

* **9:25** Hos 2:23

* **9:26** Hos 1:10

nanitpor nanır ik, ‘Yi hıras yi nıkerek
ne God kerek hırankaku tipmain tipmain
enum eik.’”

27* Mıtık profet Aisaia kewis him me God katıp
ke Isrel kar ik:

“Maain mit miyapır ne Isrel hı̄r nanine nıkerek
nantın yapırwē nanre tenhaan ke mani, te
God kakıkaap mit neiyān kike nı̄mın ne hı̄r
mit yapırwē kaktōhis.

God ap te kakmerir wī yapırwē te mit miyapır
nanweikin sip nanwet menmen enum.

28 Au, hırankeremir wī yinam te hırank skelim mit
kakıntar menmen enum hı̄r nı̄riakem.”

29* Nı̄paa Aisaia katıp me menmen im. Hırank
kewis him mau tı̄wei mı̄rak. Hı̄ram matıp mar
im:

“God hırank Mıtık Iuwe naanmıp̄re mit ne ami
neit wit kırank hırank ap kewis nepenyerer
nai ne weiwık me Isrel hı̄r nepu, te haiu
weiwık maiu nepei au mesi mire mit
miyapır nı̄paa nau neit wit Sodom ketike
wit Gomora.”

*Him yaaim me God mamkaap mit ne Isrel
netike mit ne weiwık ham*

30* Haiu mamtip̄ mekam a? Haiu mamtip̄
menmen im. Mit miyapır kerek ap ne weiwık me
Isrel hı̄r ap hanhan nanrıak God hırank katıp hı̄r
yaain. Te hı̄r nemtau him mı̄rak hı̄r nisesim te
God katıp hı̄r yaain.

31* Te mit miyapır ne Isrel kerek God ke-
himteni hı̄r mit nı̄rak, hı̄r au. Hı̄r hanhan

* 9:27 Ais 10:22-23 * 9:29 Ais 1:9 * 9:30 Ro 10:20 * 9:31
Ro 10:2-3

nanises him lo me Moses, te God kaktip hir yaain.
Te God au, hirak keweikin sip kewetir.

32 *Kenmak te God katip hir enun hirak
keweikin sip kewetir? Hirak kirakem kentar hir
ap nises him mirak weini au. Hir han kitet hir
enrik menmen yaaim te God kaktip hir yaain.
Hir han enuk neriuwe Krais hir ap nisesik au.
Hir nire mit kerek Aisaia ketpim kewis him mau
twei mirak, hir nerewo nan naninkewin.

33 *Aisaia kewis him mar im:
“Yi eiyimtau. Hi God ewis mitik keit wit
Saion hirak kakre nan tokik. Hirak
kakiwaank mit miyapir kakintar menmen
hir ninapen nanisesim nanir ke mit hir
nerewo nan nenkewin. Te mit kerek
hir nanimtau him mirak nanisesim, hir
ap te han enuk nanriuwerek au, hirak
kakikepi.”

10

*Mit miyapir ne Isrel ap nises God werek werek
au*

1 Yi nai yinan, hi hanhan wisenum mit miyapir
yapirwe ne weiwick mai Isrel hir nanweikin sip
nanwet menmen enum te God kakikepi kak-
torhis. Hi hitehi God me menmen im.

2 *Hi hertei te hi hewepyapiri hetpi hir hanhan
wisenum nises God te hir ap nertei werek werek
menmen hirak hanhan hir nanisesim.

3 *Hir nertei menmen God kirakem, te hirak
katip haiu mit haiu yaain. Hir nertei menmen im

* **9:32** Ais 8:14 * **9:33** Ais 28:16; 1Pi 2:6; Ro 10:11 * **10:2** Ap
22:3 * **10:3** Ro 9:31-32

me God hır nises han kır nekrehır ke menmen God kırıakem. Te hır ap hanhan nanises menmen God kırıakem te hıراك kaktıp hır yaain au.

⁴*Krais hıراك kekrehır ke hım nipa God kewet Moses em, hıram nepei au mesi. Te mit miyapır kerek hır nanises hım me Krais, God kaktıp hır mit miyapır yaain.

God hıراك hanhan pike kakıthis mit miyapır yapırwe

⁵*Moses katıp menmen im me hım kerek God kewetiwekem hıراك kewisim mau tıwei. Hıراك katıp kar ik: “Mit miyapır kerek hır nanises hım im werek werek, maain hır nanu natike God.”

⁶*Te hım me God matıp menmen im me mit miyapır hır nises hım me Krais te God kaktıp hır yaain. Hıram matıp mar im: “Yi ap han ekitetim emır im: ‘Neimin hır nanıno wit ke God hır nanıthis Krais neiyık nanınen ti?’”

⁷O yi ap eitıp eiyır ik: “Neimin hır nanıno wit kerek mit naa himin kır kıwaairi hır nanıt Krais neiyık nanınen ti ik?”

⁸Hım me God matıp mar im: “Hım me God hıram mau menep mamkepi. Hıram mau mekre hım mi, mau mekre han ki mentar yi yerteiyem.” Hım im hıram hım yaaim haiu metpiyem yi eiyisesim.

⁹Haiu matıp mit miyapır menmen mar im: “Yi eitıp eiriwe hım ki yi eitıp, ‘Jisas hıراك Mıtık Kaiu Iuwe naanemprai,’ yi han kitet eikre han ki God nepei kıkıak Jisas kerek kıwaai kekre nımin

* **10:4** Mt 5:17; Jo 3:18 * **10:5** Ro 7:10; Ga 3:12 * **10:6** Diu 30:12-14

ke mít nepei naa, hı̄rak pı̄ke kekrit kau, te God kaktihis.”

10 Haiu han kitet menmen me Krais mekre han kaiu, haiu matıp meriuwe him maiu haiu mis-esik, te God katıp haiu mít yaain, hı̄rak kaktaihis.

11 *Him im yaaim mentar Profet Aisaia kewis him me God mau tı̄wei hı̄ram matıp mar im:

“Mít miyapır niutıp niutıp hı̄r nises him me Krais, hı̄r ap han enuk nanriuwerek au, hı̄rak kakı̄kepi.”

12 *Him im matıp me mít miyapır yapırwe ne weiwık me Isrel, mít miyapır ne weiwık ham nerer wit wit. God ap han kitet me weiwık me mít au. God hı̄rak ke haiu mít miyapır yapırwe, te hı̄rak kakı̄kaap mít miyapır kerek hı̄r nises him mı̄rak, hı̄rak kakı̄kepi iuwe.

13 *Hı̄rak kakı̄kepi iuwe kakı̄ntar him me God profet Joel kewisim mau tı̄wei matıp mar im:

“Mít miyapır kerek hı̄r nitehi Mıtık Iuwe, hı̄rak kakı̄kepi kaktorhis.”

14-15 *Hı̄r ap nises him me Krais nanırkeik te hı̄r nanıtwekhi hı̄rak kakı̄kepi kaktorhis a? Hı̄r ap nemtau him me Krais nanırkeik te hı̄r nanırtei hı̄rak kakı̄kepi a? Mít ap netpor him me Krais nanırkeik te hı̄r nanı̄mtau him mı̄rak a? God ap te kaksiuhe mít nanı̄no nanı̄tpor him me Krais nanırkeik te hı̄r nanı̄mtewem a? Taauye! Him me God Aisaia kewisim mau tı̄wei matıp mar im: “Mít kerek hı̄r nanı̄nen nanı̄tpai him yaaim me Krais, hı̄r nı̄rı̄ak menmen yaaim.”

Mit miyapır ne Isrel ap nises him yaaim me Krais

16* Mit miyapır yapırwe ne Isrel ap nises him yaaim im me Krais au. Mítik profet Aisaia kewis him mau tıwei matıp mar im:

“Mítik Iuwe, mit miyapır niutıp niutıp hır nemtau him maiu hır nisesim. Mit miyapır yapırwe han en au.”

17* Te mit miyapır hır nises him me Krais nentar hır nemtewem. Hır nemtewem nentar mit epei nen netporem.

18* Hi hitihi menmen im. Mit miyapır ne Isrel hır nepeki nemtau him yaaim me Krais im o au a? Hır epei nemtewem ye! Him me God mau tıwei Sam hıram matıp mar im:

“Him kerek mit hır netpim men merer wit wit kerek mit newi.”

19* Hi pīke ehitihı menmen. Yi han kitet mit miyapır ne Isrel hır netari him im a? Auye! Moses kinin kewis him me God mau tıwei me menmen im hıram matıp mar im:

“Maain hi God hi ehit mit miyapır hır ne weiwık ham weinīm hır netari menmen mai au, hi anipi yi yınk enuk han enuk eiriweri yi hemkre menepam eiriwe menmen hi erek yorem.”

20* Profet Aisaia hırap kınapen kewepiyapır him me God au. Hırap katıp kar ik:

“Hi God hewis mit kerek nipāa hır ap hanhan nis̄sa, in ek hır nerteiya te hır nises him

* **10:16** Ais 53:1; Jo 12:38 * **10:17** Jo 17:20 * **10:18** Sam 19:4

* **10:19** Diu 32:21 * **10:20** Ais 65:1

mai. Hi hewepyapır hırekes herp yaain te mit kerek nipaap ap nitehi mit han me hi, in ek hı̄r nises him mai.”

21 *Aisaia katip him im me mit miyapır ne Isrel. Hı̄rak katip kar ik:

“Hekrit hekrit me wi yapırwe hi God hewis his mai ennor hı̄r nanisisa, te hı̄r au, neweikin sip neweto, hı̄r nena netpo enum.”

11

God hı̄rak hanhan keriuwe mit miyapır han ne Isrel

1 *Hi ehitih menmen. Yi han kitet God nepei keweikin sip kewet mit miyapır nı̄rak ne Isrel a? Taau! Hi hırekes hi mitik ke Isrel, hi nepenyek ke Ebrahim, hi ke weiwık me Bensamin. Te menmen im meteikni God ap keweikin sip kewetai mit ne Isrel au.

2 God ap keweikin sip kewet mit miyapır nı̄rak kerek nipaap hı̄rak kehimteni hı̄r nı̄rak. Yi yertei him mau tı̄wei me God hı̄ram matip me Profet Ilaija hı̄rak kesiuwe him men Isrel hı̄rak katip God kar ik:

3 *“Mitik Iuwe, mit ne Isrel hı̄r nenep mit profet nit, hı̄r nari kınaan newenem me mit hı̄r newepwar menmen newetutem. Hı̄r mit enun nenep mit profet naa nenepi. Hi kerekek hi hepu hı̄r nı̄netnau naniyep.”

4 *God hı̄rak ketpiwek mekam a? Hı̄rak katip kar ik: “Hi ap heweikin sip hewet mit miyapır

* **10:21** Ais 65:2 * **11:1** 1Sml 12:22; Sam 94:14; Fl 3:5 * **11:3**

1Kin 19:10, 14 * **11:4** 1Kin 19:18

nar ke 7,000 h̄ir wen nises h̄im mai h̄ir ap newen ninip nanwenipi niuk me tipir Bal au.”

5* Mar ke nipa God naanm̄pre mit kerek h̄ir nisesik te in ek h̄irak kehim̄tan mit miyapir ne Isrel han h̄ir nisesik nentar h̄irak hanhan keriuweri.

6* God kises han k̄irak kehim̄teni h̄ir n̄irak kentar h̄irak hanhan keriuweri weinim ap menmen h̄ir n̄irakem o nisesim au. H̄irak kehim̄teni kentar h̄ir n̄irak menmen yaaim te God ap hanhan keriuweri weinim au.

7* Hi hatip menmen im. Menmen Isrel h̄ir hanhan nantwem neriuwe h̄im h̄ir nisesim, h̄ir ap netwem au. Te mit kerek God hanhan keriuweri kehim̄teni h̄ir mit n̄irak, h̄ir keriyan netwem. Mit han au, God kewenin han k̄ir h̄ir nisesik au.

8* H̄im me God mau tiwei mitik profet Aisaia kewisim h̄iram matip mar im:

“God kewenin han k̄ir te menmen h̄ir n̄irem, h̄ir ap nisesim.

Menmen h̄ir nemtewem, h̄ir ap nisesim.
H̄ir nepu nepir kerek nipa ere in.”

9* H̄im me God mau tiwei Devit kewisim h̄iram matip mar im:

“Hi hanhan God h̄irak kakwis menmen kerek h̄ir n̄iam nanim h̄iram mamriwaank mamir ke t̄rpe menep samiyak, o mamir ke nan k̄iwaai yayiwe mitik kakrewekik h̄irak kakinkewin.

10 Hi hanhan nanamir k̄ir toto te h̄ir ap n̄ir ein ein au.

* **11:5** Ro 9:27 * **11:6** Ga 3:18 * **11:7** Ro 9:31 * **11:8** Diu 29:4; Ais 29:10 * **11:9** Sam 69:22-23, 35:8

Hîr han kîr enuk me menmen enum mamnen mamnîp mamiwaanki nanîr ke mîte sip kîn hîre weremtît menmen wauno yanîmîn.”

God kikaap mît miyapîr ap ne weiwîk me Isrel kaktorhis

¹¹*Hi pîke ehitihî menmen. Yi han kitet mît miyapîr ne Isrel hîr newaank hîras keriyen nar ke mît nentîrer nan nenkewîn nani me wî hîr neweikîn sip newet hîm me Krais a? Taauye! Hîr neweikîn sip newet hîm me Krais te God kakîkaap mît miyapîr han ne weiwîk ham, hîrak kaktorhis. Hîrak kaknip mît miyapîr ne Isrel hîr han enuk nanriuweri nanîtar menmen yaaim God kerekkyorem.

¹² Menmen enum mît miyapîr ne Isrel hîr nîrîakem menip God hîrak kîkaap mît miyapîr han ne weiwîk ham kewetîr menmen mîrak yaaim. Hîr ne Isrel neweikîn sip newet menmen yaaim me God te God kewet mît miyapîr han em. Maain, mît miyapîr yapîrwe ne Isrel nanweikîn sip nanises hîm me Krais menmen im mamkaap mît miyapîr yapîrwe nerer wit wit mamkepi wişenum.

¹³ In ek hi hetpi yi mît miyapîr ap ne Isrel. Hi aposel kerek God keriuweta hi han yi mît miyapîr ap ne weiwîk me Isrel, te hi han yaaik hi hetpi yi mît hîm mîrak.

¹⁴ Te hi mîtîk kiutîp ke Isrel hi hari han ke mît miyapîr yapîrwe ne Isrel hi enipi hîr han enuk hemkre menepam neriuwe menmen yaaim God kewet mît miyapîr ne weiwîk ham em. Te

* ^{11:11} Ap 13:46; Ro 10:19

hır hanhan enises hım me Krais te God kakıkepi kaktorhis.

¹⁵ God nepei kewis yi mıt miyapır ne weiwık ham ap ne Isrel yi yetikerek yekiyan yau yentar hırank nepei keweikin sip kewet mıt miyapır ne weiwık me Isrel. Maain hırank pıke kaktorhis hır nantikerek nankiyan nanu, yi han kitet mekam mamnen? Menmen im. Hır nanu werek nanır ke mıt nıpaa naa hır pıke nekrit.

¹⁶ Mıt hır nehimitan nu nekińpi hıram me God, te nu heneik, tıwei o nıkim mıram, hıram me God. Ebrahim ketike mıt profet hır yaain hır nıkkerek ne God. Te maain nepenyerer nır hır nanıre nıkkerek ne God.

¹⁷ God nepei keremir heneik enum me mapık. Menmen im meteiknai God keweikin sip kewet mıt miyapır han ne weiwık me Isrel. Te hırank ketihis yi mıt miyapır han ne weiwık ham, yi yıre mapık me yaank heneik mıram, hırank keremir kemtiń mau mapık me wit mekrehıır ke mapık heneik nepei maa. Yi yepu yarı wı mıram te yi eiyu werek werek.

¹⁸ Te yi ap einan yipır eiwırek me mıt miyapır ne Isrel God kepıri kar ke mıt hır newen nu heneik newırem au emıt! Yi ap han ekitet yi iuwe au. Yi yıre nu heneik keriyen. Nu heneik ap te naanmıpre nekińpi au. Hıram nekińpi em hıram naanmıpre nu heneik. Hırank au, hır mıt ne Isrel hır nıre nu nekińpi, yi mıt ne weiwık ham yi yıre nu heneik.

¹⁹ Yi eitıp eiyır ik: “God kepıır mıt miyapır enun ne Isrel kıre mıt newen nu heneik newırem, kewisai haiu mıt miyapır ne weiwık ham haiu

mekrehîr kîr te haiu yaain.”

20 Hîm im hîram yaaim te yi naanempre hîras me menmen im. God kepîri nentar hîr ap nises hîm mîrak te yi yekrehîr kîr yi yau yentar yi yises hîm mîrak. Te yi ap han kitet yi yaain au. Yi naanempre hîras werek werek me menmen yi yisesim te yi ap einaiwîrem au.

21 God ap hanhan keriwe mît miyapîr ne Isrel hîr neweikîn sip newetiwek. Au, hîrak kepîri. Hîr nîre mapîk heneik me wit, te yi au, yi yar ke mapîk heneîk ke yaank. Te yi ap eiyisesik, yi han kitet hîrak ap kakîpîri kakriwaank a? Taauye! Hîrak kakîpîri kakriwaank ye!

22 In ek haiu mertei God wî ham hîrak hanhan keriwe mît, wî ham au kakîwaanki. Hîrak kewaank mît miyapîr kerek ap nisesik, te yi kerek yi yisesik hîrak hanhan keriwi. Yi wen yisesik, hîrak hanhan kakriwi, o au en, hîrak kakîpîri kakîr ke mît hîr newen nu heneik epeí maa hîr newîrem.

23 Mît ne Isrel nanweikîn sip han ekitet hîm yaaim me Krais, hîr nanises God, hîrak pîke kak-torhis nantikerek nankiyan nanu nanîr ke mît neremir nu heneik, hîr pîke nekinîm nanwisîm mamu heneik nîpaa hîr neremir, hîram mamwo.

24 God kertei kîriak menmen im kentar menmen hi hetpiyem im. Yi mît ap ne weiwiç me Isrel yi yîre mapîk heneik mîram me yaank te God nepei kewisi yi yekiyani yau yetikerek yîre mapîk hen eik me yaank, hîram mau mapîk me witeik, hîram mewo. Mît ne Isrel hîr nîre mapîk heneik hîremes me wit te hîram menmen weinîm God kaktorhis hîr nantikerek nankiyan nanu nanîr ke

mít pîke newis mapîk heneik nîpaa hîr neremir,
hîram pîke mamwo.

God hanhan keriuwe mít miyapîr yapîrwe

25 *Nai yinan, hi hanhan yi yertei werek werek him nîpaa mít ap nerteiyem. Hi hanhan yi yerteiyem te yi ap han ekitet yi yertei menmen yapîrwe. God nepei kenip mít miyapîr han ne Isrel hîr newenin han kîr ere maain mít miyapîr ne weiwick ham kerek God kehimîteni hîr nanises him mîrak hîr naninen nanisesik.

26 *Maain wî im nepei au mesi, mít miyapîr yapîrwe ne Isrel nanises God hîrak kakîkepi kaktorhis. Hîm me God mau tîwei matîp me menmen im hîram matîp:

“Mítîk kerek kakîkaap mít hîrak mítîk ke wit Saion, hîrak kakîpîr menmen enum mekre han ke nepenyerer ne maam nîpu ke Jekop.

27 *Wî kerek hi ahîsak menmen enum mîr, hi hises him nîpaa hi hetpim.”

28 Mít ne Isrel hîr neweikin sip newet him yaaim me Krais, te God han enuk keriuweri, hîrak kîkaap yi mít miyapîr ne weiwick ham. Te God kehimîtan mít ne Isrel hîr mít miyapîr nîrak hîrak hanhan keriuweri kentar nîpaa hîrak katîp maamrer taiu Ebrahim, Aisak, Jekop, hîrak ketpiwekit kar ik: “Hi naanmamre nepenyerer ni erekyor yaaim.”

29 Maain God pîke kakrekyor yaaim kakîntar hîrak ap te kakweikin han kîrak me mít miyapîr

* **11:25** Ro 12:16; Lu 21:24; Jo 10:16 * **11:26** Mt 23:39; Ais 59:20-21; Sam 14:7 * **11:27** Ais 27:9; Jer 31:33-34

ne Isrel kerek hı̄rak kehim̄teni hı̄r nı̄rak. Hı̄rak kakı̄kepi.

30 Nı̄paa yi mıt miyapır ne weiwık ham, yi yeweikin̄ sip yewet hı̄m me God, te in ek God hanhan kariuwi kekepi kentar mıt miyapır ne Isrel hı̄r neweikin̄ sip newet hı̄m mı̄rak.

31 God hanhan keriuwi kekepi kentar hı̄r mıt miyapır ne Isrel neweikin̄ sip newet hı̄m me God. Te in ek hı̄rak God pı̄ke hanhan kakriuweri kakı̄kepi.

32 *God nepei kenipai haiu mıt yapırwe haiu meweikin̄ sip mewet menmen hı̄rak ketpaiyem. Haiu meweikin̄ sip mewet menmen hı̄rak ketpaiyem, te maain hı̄rak hanhan kakriuwai haiu mıt miyapır yapırwe, hı̄rak kakrekyai menmen yaaim kakı̄kepai.

Haiu mamwenipi niuk me God

33 *God kaiu hı̄rak yaaik iuwe. Menmen hı̄rak han kitetim, menmen hı̄rak kerteiyem, hı̄ram yapırwe mire tenhaan me wan, hı̄ram iuwe mesikenık. Haiu ap te mamırtei kenmak hı̄rak kırı̄ak menmen o markeik hı̄rak kırı̄ak menmen me haiu mıt. Hı̄rak kırı̄akem keremem.

34 *ı̄ram mire hı̄m me God mau tı̄wei metpim. Hı̄ram matıp mar im:

“Keim̄in hı̄rak kertei menmen Mıtık Iuwe God hı̄rak han kitetim o keim̄in hı̄rak kertei iuwe te hı̄rak ekı̄tpı̄wek hı̄rak kakrı̄ak menmen im o menmen eim?

* **11:32** Ga 3:22; 1Ti 2:4 * **11:33** Ais 55:8-9 * **11:34** Ais 40:13;
1Ko 2:16

35 *Taauye! KeimİN hırank nepei kewet God menmen te hırank kakwetiwekem mamıkrehı̄r kırak a?

36 *Taauye! Menmen yapırwe mepu, hırank God kerekem kırıakem. Hırank wen naanmire menmen yapırwe, hıram mau mamkepik. Haiu emwenipi niuk mırak in ere tipmain tipmain enum eik. Keremem.”

12

Haiu mamwet God yı̄nk kaiu ketike han kaiu mamı̄r ke mıt newepwar menmen newet God em

1 *Nai yinan, hi hetpi him manp mar im. God nepei hanhan keriuwe haiu mıt, hırank kerekyei menmen yaaim kekepaei keriuwerem. Te yi eiwet God yı̄nk ki ketike han ki eiyır ke mıt hı̄r newepwar menmen newet God em. Yi eiwet God yı̄nk ki ketike han ki, yi eiyisesik eiriak menmen mırak. Te hırank han yaaik kakriuwi. Mar im yi yewenipi God werek werek yekre han ki.

2 *Yi ap eiyises menmen eiyır ke mıt miyapır ne ti hı̄r nisesim au emıt! Yi eiwis God hırank kakweikin han ki te yi eire mıt hı̄r han kır hanhan nanises God werek werek. Te yi eiyırtei menmen God hanhan yi eiyisesim. Hıram yaaim mamnip God han yaaik, hıram mamkepi werek werek.

Haiu mamwis menmen God Hı̄min Yaaik kewetayıem hı̄ram mamkepaei haiu mamrı̄ak menmen

* **11:35** Jop 41:11 * **11:36** 1Ko 8:6 * **12:1** Ro 6:11, 13; 1Pi 2:5;
Jo 4:24 * **12:2** Ef 4:23, 5:10, 17

3 *Hi hetpi menmen im hentar God hanhan keriwa hi hırıak menmen mırak. Yi ap han ekitet yi yire mıt miyapır iuwe yinın mıt miyapır han au emıt! Yar ke yi yises God yeit menmen God Hımın Yaaik kewetiyem mamkepi yi yırıak menmen hırak kehimiteniyem, te yi han kitet yi yaain o au.

4 *Hım im yaaim mentar haiu yınk kaiu kiutıp te pınam mıram yapırwe. Ham pınam hıram mırıak menmen ham, pınam mırıak menmen ham.

5 *Mar im haiu mıt miyapır haiu yapırwe te haiu mire yınk kiutıp mentar haiu mises him me Krais, te haiu yapırwe niutıp niutıp mamkaapan.

6 *Menmen God kerekyeyem keweteyem hıram ap mıpiram au. God nepei kewetei haiu mıt han menmen mırak te haiu mewepyapır him hırak ketpeiyem, te haiu emwepyapırem mar ke haiu mises God memtau him mırak.

7 Haiu mıt han kerek God kehimitenai haiu emkaap mıt, te haiu emkepi. Hırak kehimitenai haiu mıt han haiu mamtıp mıt menmen, te haiu emıtparem.

8 *Haiu mıt han kerek God kehimitenai haiu matıp mıt him haiu mamkepi mamkıak han kır kakriuwerem, te haiu mamıtpim mamkepi. Haiu mıt han kerek God kehimitenai haiu emwet mıt han menmen pınam me menmen maiu kerek haiu metenenim, te haiu emwetarem. Haiu mıt han kerek God kehimitenai haiu naanmamre mıt miyapır han, te haiu emisesim emrıakem werek

* **12:3** 1Ko 12:11; Ef 4:7 * **12:4** 1Ko 12:12 * **12:5** 1Ko 12:27;
Ef 4:25 * **12:6** 1Ko 12:4-11; 1Pi 4:10-11 * **12:8** 2Ko 9:7

werek. Haiu mít han kerek God kehimitenai haiu mikaap mít miyapır nınap o miyapır mikan nır epeí naa, te haiu emkepi werek werek.

Menmen yi yisesim te yi hanhan yeriuehan

9 *Yi ap eiwisesik au. Yi hanhan yeriuehan mít. Menmen yaaim yi hanhanem. Menmen enum au, yi eineiním.

10 *Yi hanhan yeriuehan ni yinan ne Krais yar ke yi hanhan yeriuehan ni ne wínak ki. Yi han ekiset mít han hır ninini te yi eiwenípi niuk mır hır yaain.

11 *Yi ap eiyu yain yain au emít. Yi eiríak menmen yaaim me Mítik Iuwe God yeriuehan ki iuwe.

12 *Yi han yaaik eiyu eimerír Mítik Iuwe Krais hırank píke kaknen. Menmen enum mamnen mamiwep, te yi han tokik eiyu. Hekrit hekrit yi eiyitehi God menmen.

13 *Mít miyapır han nises him me God, hır netenen menmen auri, te yi eikepi naanempror eiriuehan menmen mi. Yi naanempre mít miyapır han ne wit hak naninen nanri.

14 *Mít kerek hır nerwaank yi ap eiyitehi God hırank kakrekyor enum au emít! Yi eiyitíwekhi hırank ekikepi hır nanisesik.

15 *Mít miyapır hır han yaaik, yi han yaaik eitikeri. Hır han enuk me menmen, te yi han etweníni.

* **12:9** 1Ti 1:5; 1Pi 1:22; Emo 5:15 * **12:10** 2Pi 1:7; Fl 2:3

* **12:11** Ap 18:25; Rev 3:15 * **12:12** 1Te 5:17 * **12:13** Hi 13:2

* **12:14** Mt 5:44; Ap 7:60; 1Ko 4:12 * **12:15** Sam 35:13

16 *Yi han kiutip eikiyan eiyu. Yi ap han ekitet yi iuwe au emit. Yi eitike mit miyapir wein in yi eiriyan eino in eino ein. Yi ap han ekitet yi yertei iuwe yin in mit han.

17 *Mit kerek nerekyi enum, yi ap eirekyor menmen enum eiyir ke hir nerekyiyem au emit! Yi eirak menmen mit miyapir han nertei hiram yaaim.

18 *Yi ap einehan einepan au emit. Yi hanhan eitike mit miyapir yapirwe eikiyan eiyu.

19 *Nai yinan, yi ap eirak mit menmen enum eiyir ke hir nerekyiyem au emit. Yi eiwis God maain hirak kakriak mit menmen kerek han enuk kakriuweri. Yi eiwisk hirak kakriakem kakintar hirak katip him mit newisim mau tiwei mar im: "Maain hi God hirakes ahwanki arekyor enum."

20 *Te yi ap eirekyor menmen enum au emit. Mit kerek hir nerekyi enum, hir ninpi maan yi eiwetir menmen hir nanim, o hir him niu enuk (o mar kewenkikor him) yi eiwetir tipar mei hir enim. Yi eirak menmen mar im yi eirekyor hir yink enuk neriuwe menmen enum hir niriakem. Hiram mar ke yi yewen si yeunek mentar paan kir,

21 te yi ap eiwis menmen enum mamri han ki mamin in au emit. Yi eiyin in menmen enum eiriwe menmen yaaim yi yirakem.

* **12:16** Ro 11:20, 15:5; Pro 3:7; Ais 5:21

* **12:17** 1Te 5:15

* **12:18** Mk 9:50; Hi 12:14

* **12:19** Diu 32:35; Mt 5:39; Ro 13:4;

2Te 1:6-7; Hi 10:30

* **12:20** Pro 25:21-22; Mt 5:44

13

Haiu emises him me gavman

1 *Mít miyapır niutıp niutıp nanımtau him me mít iuwe ne gavman hır enisesim. God kehimitan gavman hır naanmipre mít miyapır nerer wit wit. God kewis mít ne gavman in ek hır nau ti naanmiprai.

2 Mit kerek hır ap nises him me gavman hır netpor, hır neweikin sip newet menmen God kewisim. Hır neweikin sip newet gavman, te maain gavman hır nanınıp naniinterim.

3 *Mít ne gavman hır ap nepu nenip mít yaain hır nıneini au. Mit kerek hır nırıak enum keremem. Yi yınapen gavman hır han yaaik nanriuwi te yi ap eirıak menmen enum au. Yi eirıak menmen yaaim keremem te hır nantıp yi yaain.

4 Hır nıre mít ne God nekrehır kırak naanmamri te yi eiyu werek werek. Yi eirıak enum yi eineini eiyıntar hır ap neit niuk iuwe weiniim au. Hır netiwem neiyim nanriwaank nanriuwe menmen mır. Hır nekrehır ke God hır nanıne p mít miyapır kerek nırıak menmen enum.

5 Te yi eiyımtau him me gavman eiyisesim. Yi ap eiyisesim eiyıntar yi yıneini hır naniwep keremem au. Yi eiyisesim eiyıntar yi yekre han ki yertei hıram yaaim.

6 Yi eiwır pewek me takis eiyıntar hır mít ne gavman hır nekrehır ke God, hekrit hekrit hır naanmipri te yi eiyu werek werek.

* **13:1** Ta 3:1; Pro 8:15; Jo 19:11 * **13:3** 1Pi 2:13-14, 3:1, 3

7 *Te yi eiwet mít ne gavman menmen yapırwe hır nitihiyem. Yi eiwet mít ne gavman pewek me takis hır nitihiyem. Yi eiwet mít ne gavman pewek me takis me tı hır nitihiyem. Yi eiwenipi niuk me mít ne gavman hır iuwe. Yi han ekitet mít ne gavman hır iuwe yi eirekyor menmen yaaim.

Mít miyapır kerek hanhan neriuwe mít miyapır han hır nises him me God Moses kewisim mau tıwei

8 *Yi eiwet mít menmen emrer mır me menmen kerek nıpaa yi yetıwem. Menmen miutıp mamu te yi eiwet mít em. Hıram menmen im. Yi hanhan yeriuwehan. Mít miyapır kerek hır hanhan neriuwehan, hır nises him me God nıpaa Moses kewisim mau tıwei.

9 *Hım me God Moses kewisim mau tıwei hıram matıp mar im: “Yi mít eitike miyapır yi ap eirihis mít miyapır epei neit mikan eiweninem au emit! Yi ap einep mít han hır nani. Yi ap eikintıp menmen me mít han. Yi ap hemkre menepam menmen me mít han.” Hım meiyam mepu hıram mises him im miutıp Moses kewisim. Hıram matıp, “Yi hanhan eiriuve mít miyapır han eiyır ke yi hanhan eiriuve hıras.”

10 *Mít miyapır kerek hanhan neriuwe mít miyapır han ap te nanrekyor enum taau. Te hır hanhan neriuwe mít miyapır hır nises him me God werek werek Moses kewisim mau tıwei.

Haiu emises menmen yaaim

* **13:7** Mt 22:21 * **13:8** Mt 22:39-40; Je 2:8 * **13:9** Eks 20:13-17;
Lev 19:18 * **13:10** 1Ko 13:4-7

11* Yi hanhan eiriuwe mít miyapır han eiy İntar yi yertei in ek yi ap eire mít ne wítaan níwaai au. Yi eiyıkrit eiyises God yi eirakan werek werek eiyır ke mít kerek ne wítaan níwaai. Hír nekrit nendar nípaa haiu minin mises hím me God, wí hírak píke kaknen kakıkepai kaktaihis híram wen yanımın. Te in ek wí epei man menep.

12* Híram míre wítaan nepei au, wanewik mamnen te haiu emweikin sip emwet menmen enum me tí im híram míre menmen me wítaan. Haiu emises menmen me God híram míre nopen o yipo henmik haiu metiwem me wepni híram mekepai haiu maminin menmen enum mamri han kaiu.

13* Haiu emises menmen yaaim mamríak menmen yaaim míre mít ne wepni níriakem. Haiu ap emises menmen enum me wítaan mít níriakem mar im. Hír naam típar si enum naam menmen yapırwe ere hír netaritari, hír netike miyapır nariyanhis neweninem, hír hemkre menepam me menmen yapırwe, hír nenehan nendar menmen im.

14* Te yi au. Yi eiyitehi Mítik kaiu Iuwe Jisas Krais hírak kakıkepi naanmampri yar ke yi yeriuwet klos mau yínk ki. Yi ap han ekitet eiyises menmen enum, menmen han ki hanhanem au emít!

14

Haiu ap han mamiñpep mamiñtar menmen me naiu yinan ne Krais hír níriakem

* **13:11** Ef 5:14; 1Te 5:6-7 * **13:12** Ef 5:11, 6:11 * **13:13** Lu 21:34; Ef 5:18 * **13:14** Ga 3:27

1 *Yi eiwis mít miyapır kerek hır nises him me God te hır ap nertei menmen werek werek wen au, yi eiwisi hır nanınen nanu nantikewi eiwenipi niuk me God. Te yi ap eitikeri einehan me menmen hır han kitet nanisesim au emit!

2 *Mít han nises God werek werek, hır nanım menmen yapırwe. Te mít han hır nises God hır ap nertei menmen mırak werek werek. Hır nınapen samiyak hır naam teket weisan keremem. Hır han kitet hır nanım sak te God han enuk kakriuweri.

3 *Yi mít miyapır kerek yaam menmen yapırwe yi ap einan yipır eiwırek ke mít kerek nınapen samiyak hır naam, teket weisan keremem au.

4 *Yi han kitet yi iuwe te yi skelim menmen mít han hır nıre wok mít ne Krais hır nırıakem a? Mítık Iuwe Krais kerekek hırank han ekitet menmen mít nırank hır nırıakem, hıram yaaim o enum. Hi han kitet hırank kaktıp hıram yaaim mamıntar hırank kakıkepi nanises menmen yaaim.

5 *Mít han hır han kitet wı ham hıram minın wı ham. Mít han au, hır han kitet wı yapırwe hıram mıpıram. Yi mít niutıp niutıp yi han ekitet werek menmen yi eiyisesim.

6 Mít neimin hır han kitet wı ham hıram, hır nises menmen im newenipi niuk me Mítık Iuwe Krais neriuwerem. Mít miyapır kerek hır naam samiyak hır newenipi niuk me Mítık Iuwe Krais neriuwerem nentar hır natıp God hırank yaaik me menmen hırank kewetırem. Mít miyapır kerek

* **14:1** Ro 15:7 * **14:2** Jen 1:29, 9:3 * **14:3** Kl 2:16 * **14:4** Mt 7:1; Je 4:11-12 * **14:5** Ga 4:10

naam teket weisan weinim, hir newenipi niuk me Mitīk Iuwe Krais, hir natip God hirak yaaik me menmen hirak kewetirem.

7 Haiu mit ap mepu mises han kaiu, haiu ap mami mamises han kaiu au.

8 *Haiu mamu me menmen haiu miriakem, te haiu mamwenipi niuk me Mitīk Iuwe Krais. Haiu mami te menmen haiu miriakem hiram mamwenipi niuk me Mitīk Iuwe Krais. Haiu mamu o haiu mami, haiu mit miyapir mamises han kirak mamintar haiu ne Krais.

9 Haiu mit miyapir ne Krais mentar Krais kaa, te hirak kakir ke Mitīk Iuwe ke mit miyapir nepei naa netike haiu mit miyapir kerek wen mepu.

10 *Yi yenmak te yi skelim ni yinan a? Yi yenmak te yi einan yipir eiwrek eiyintar ni yinan a? Maain haiu yapirwe mamirp mamrapit God, hirak skelim haiu mit me menmen haiu epei miriakem.

11 *Hīm me God Aisaia kewisim mau tiwei matip mar im:

“Hi hepu, te hi Mitīk Iuwe God hetpi werek. Mit, miyapir, tipir, hir nanirp nanerepta nanwen ninip nanitehir nantip nanir ik: ‘Ti hirekes kerek ti God.’”

12 *Tis, haiu yapirwe mamtip God menmak haiu mises menmen haiu miriakem me wi haiu mau ti, te haiu naanempre hiras. Te haiu skelim naiu yinan me menmen enum hir niriakem em epei au emit!

* **14:8** Lu 20:38; Ga 2:20; 1Te 5:10 * **14:10** Mt 25:31-32; Ap 17:31;
2Ko 5:10 * **14:11** Ais 45:23; Fl 2:10-11 * **14:12** Ga 6:5

*Haiu ap mamriak menmen meiyim
mamiswaank naiu yinan mamriuwerem*

13 Te haiu skelim naiu yinan nepei au emit! Yi han ekitet menmen im. Yi ap eirak menmen naninip ni yinan hiram mamr ke mitik kerewo nan kenkewin.

14*Hi hises him me Mitik Iuwe Jisas, te hi hertei menmen yapirwe hiram yaaim. Mitik hak han kitet menmen hiram enum te hirak ap kakisesim o kakim au emit.

15*Samiyak o menmen yi yayim hiram mamiswaank ni yinan han kır, te yi ap hanhan yeriuweri au. Yi ap eiwis menmen yi yayim mamnip mit miyapır kerek Krais kaa kakikepi, hiram mamiswaank menmen mir me Krais hiram nisesim.

16*Yi ap eiwis menmen yaaim yi yisesim hiram mamnip mit han hiram nantip hiram menmen enum.

17 God naanmiprai haiu misesik hiram ap menmen me tipar haiu mamim metike menmen au. Hiram menmen me God Himin Yaak kewetaiyem haiu misesim, te haiu metike God mekiyan mau haiu han yaaik mamu.

18 Mit miyapır kerek nertei menmen me menmen mit nanim hiram menmen weinim, hiram nises menmen Krais hanhanem, te God han yaaik kakriuweri, mit miyapır han nantip, "Hiram yaain."

19*Te haiu hanhan emises menmen mamnip haiu mit yapirwe emkiyan emu han kiutip haiu emkaapan.

* **14:14** Ap 10:15; Ta 1:15 * **14:15** 1Ko 8:11-13 * **14:16** Ta 2:5

* **14:19** Ro 12:18, 15:2

20 Yi ap eiyiwaank menmen God kiriakem kekre han ke mit miyapir han yentar yi yenehan yentar menmen me yi yayim. Menmen yapirwe hiram yaaim, te yi yayim menmen hiram mamnip ni yinan hir nanises menmen enum, te menmen yi yaam hiram menmen enum.

21 *Samiyak o tipar si enum yi yaam o menmen yapirwe yi yiriakem hiram menip ni yinan hir nises menmen enum, te yi ap yayim o eiriakem meiyam nepei werek emit!

22 Menmen yi han kitetim me naan o tipar si enum hiram yaaim te yi yayim, yi ap eiwepyapirem eiri han ke mit han eiriwerem au emit! Hiram menmen me yi mit yetike God. Mit kerek han kir ap katip menmen hir nisesim nanim hiram enum me menmen hir han kitet hiram yaaim, hir han yaaik nanu.

23 *Te mit kerek han kir katip menmen im hiram menmen enum, te hir nanim, hir niriak menmen enum. Han kir nepei ketpor hiram enum te hir ap nisesik au. Hir nikiamnaan naam. Menmen mit han kitet hiram enum te nanisesim, menmen mar im hir nisesim God katip hiram enum.

15

Haiu emises han ke Krais

1 Haiu mit miyapir kerek mises him me God werek werek, haiu ap emises han kaiu mamim menmen o mamriak menmen menip naiu yinan ne krais ap nises God werek werek hir han enuk neriuwerem au emit!

* **14:21** 1Ko 8:13 * **14:23** Ta 1:15

2 *Haiu emwen han kaiu emkepi me menmen h̄ir han kitet h̄iram enum te h̄ir enises God werek werek.

3 *Krais h̄rak h̄rekes ap kisses han k̄rak me menmen au. H̄rak kisses h̄im me God te menmen enum man mewaankek. H̄im me God mau t̄wei Sam h̄iram matip me menmen mar im: “Hi M̄itik Iuwe hi hekreh̄ir ke ti God hi heriuwe menmen enum mit enun netpim me ti h̄iram man meiyep.”

4 *H̄im me God yapirwe mit n̄paa ein newisim mau t̄wei h̄iram mamkepai haiu han tokik emu me menmen enum mammen mamraiwaank, haiu mamerir wi haiu mamit menmen God kakwetaiyem.

5 Hi hanhan God kerek kekepai haiu han tokik mamu haiu mamrirwek kaktaihis, h̄rak kakkepi yi eiyises menmen Krais Jisas kiriakem yi eikiyan eiyu.

6 Te yi yapirwe eire han kiutip yi eiwenipi niuk me God h̄rak Haai ke M̄itik kaiu Iuwe Jisas Krais.

Krais kikaap mit miyapir ne Isrel netike mit miyapir han ne weiwik ham

7 *Te yi mit miyapir en yi eiyithis ni yinan eitikeri han kiutip eiyu eiyir ke Krais ketihis yi mit miyapir te mit nau ti nanwenipi niuk me God naninterim.

8 **Yi eiyithis ni yinan eitikeri eikiyan eiyu eiyintar hi hetpi menmen im me Krais. H̄rak keweikin kire mitik kikaap mit ne Isrel kerek

* **15:2** Ro 14:19; 1Ko 9:19, 10:24, 33 * **15:3** Sam 69:9 * **15:4**
Ro 4:23-24; 1Ko 10:11 * **15:7** Ro 14:1 * **15:8** Mt 15:24 * **15:8**
Ap 3:25; Ro 11:30; Sam 18:49

nerekir yînk kîr, hîrak keteiknor God katîp him yaaim hîrak kakises menmen nîpaa katîp maam nîpurer tîrak Ebraham Aisak Jekop hîrak ketporem. Hîrak ken kîriak menmen im keremem âu.

⁹ Krais kan te mît miyapîr ne weiwîk ham nanwenîpi niuk me God me menmen im. God hîrak hanhan keriuwe haiu mît yapîrwe. Him me God mau tîwei Sam kerek Devit kewisim hîram matîp mar im:

“Hentar menmen im hi hau nîmîn ke mît miyapîr ne weiwîk ham, hi awenîpi niuk mit, hi hinut henye.”

¹⁰* Hîram him ham Moses kewisim hîram matîp mar im:

“Yi mît ap ne weiwîk me Isrel eitike mît miyapîr ne Isrel, yi han yaaik eiyu.”

¹¹* Him ham matîp mar im:

“Yi mît miyapîr ap ne weiwîk me Isrel, yi eiwenîpi niuk me Mîtîk Iuwe God. Yi yapîrwe yi eiwenîpiyek wîsenum.”

¹²* Him me God Aisaia kewisim mau tîwei matîp mar im:

“Maain nepenyek hak ke maam Jesi (hîrak haai ke Devit) hîrak kaknen kakîr ke nu hîr mît nîkan, hîrak pîke kensunen. Hîrak kaknen mît ap ne weiwîk me Isrel hîrak naanmamror hîr nanmeriyîwek hîrak kakîkepi hîr nanîre yaain.”

¹³ Hi hanhan God kerek kenipai haiu mameriyîwek hîrak kakîkepai kaktaihis, hîrak kaknip yi han yaaik wîsenum yi han ki kaku

* ^{15:10} Diu 32:43 * ^{15:11} Sam 117:1 * ^{15:12} Ais 11:10; Rev 5:5

werek yi yisesik werek werek. Te God H̄im̄in Yaaik kakriuwe menmen m̄rak iuwe kaknipi yi eimeriȳwek ere God kakweti menmen yaaim m̄rak.

Pol h̄irak han yaaik keriuwe menmen h̄irak kiriakem

¹⁴ Nai yinan, hi h̄irekes hertei hekre han kai yi h̄iras yi yaain, yi yiriak menmen yaaim. Yi yertei him me God werek werek yi yertei yatip mit han ne yi h̄iras en yeteiknor menmen m̄rak.

¹⁵⁻¹⁶ *Te hi nepei hewisi menmen ham hetpi him manp heriuwerem. Hi ap h̄inapen hetpiyem au. Hi hanhan hetpi menmen me hi hekekyi han ki hentar God h̄irak hanhan keriwa kehimitenā hi h̄ire mitik aposel ke Jisas Krais, hi h̄iriak menmen h̄ikaap mit miyapir ap ne Isrel neriuwerem. Hi h̄iriak menmen har ke mitik pris h̄irak kiriakem. Hi hatip mit miyapir ap ne weiwick me Isrel him me God, te God H̄im̄in Yaaik kaknipi h̄ir yaain nanir ke menmen mit pris newepwarem newet God em, h̄irak kehimitenor h̄ir ne God Haai, h̄irak han yaaik kakriuweri.

¹⁷ Hi han yaaik heriuwe menmen hi h̄iriakem me God hentar hi ke Krais Jisas.

¹⁸ *Hi ap hatip me menmen ham au. Hi hatip me menmen Krais kekepa hi h̄iriakem te mit miyapir ap ne weiwick me Isrel, h̄ir nemtau him me God h̄ir nisesim. H̄irak kekepa keriuwe him hi hetpim, metike menmen h̄irak kekepa hi h̄iriakem mar im.

* ^{15:15-16} Ro 1:5, 11:13, 12:1; Fl 2:17 * ^{15:18} 2Ko 3:5

19 God HİMİN Yaaik kekepa hi hİRİAK menmen yaaim hİKAAP MİT miyapıR nİNAP o his hİT MİR enum. Te hi herp Jerusalem, hi hen yanımİN ere hi hİPIUN provins Ilirikam, hi hewePYAPıR hİM yaaim me Krais, hi atıP MİT em.

20 *Me menmen im hi hİRİAKEM, hi hanhan wİSENUK hi hewePYAPıR hİM yaaim me Krais hetpim heit wit kerek MİT ap nemtau hİM me Krais wen au. Te hi ap hİRİAK menmen heit wit kerek MİT han nepei netpor hİM. Hi hİNAPEN aRIAK menmen im. HİRAM mar ke hi hime wİNak kentar teinİK MİTİK hak epeI hekin hei yem hamıR.

21 *Au, hi hanhan hises hİM me God mau tİWEI nİPAA Asaia kewisİM mar im:

“MİT miyapıR kerek MİT han ap nan netpor menmen me MİTİK Iuwe, hİR NANIREK. HİR MİT miyapıR kerek nİPAA ap nemtau menmen MİRAK, hİR NANIRTEIYEM.”

*Pol hanhan kakır mit ne Rom te hıراك kakno
wit Spen*

22 *NİPAA ere in, hi ap han hİRİ hENTAR menmen hi nepei hetpiyem.

23 Te in ek hi hİRİAK menmen MEIT WIT im nepei au. Me titO yapırwe hi hanhan anen ari.

24 *Te hi han kitet hi ari hi ehu me wİ meiyam atikewi. Hi ehu etikewi epeI au, yi eikepa eiriuweta hi ano ein.

25 *In ek kerek hi ano WIT Jerusalem, te hi akaap MİT miyapıR ne God en.

* **15:20** 2Ko 10:15-16 * **15:21** Ais 52:15 * **15:22** Ro 1:10-13

* **15:24** 1Ko 16:6 * **15:25** Ap 19:21, 24:17

26 *Hi eno Jerusalem hentar mit miyapir ne Masedonia netike mit miyapir ne provins Akaia han kitet nanisiuwe pewek mamno mamkaap mit miyapir ne God neit en, hir enun ap netenen menmen mei au.

27 *Hir hanhan nanriuwet menmen im mamkepi nanriuwerem. Hir enkepi nanwetir menmen mamikrehir miram mentar menmen im. Nipaa hir mit ne Jerusalem hir newetir menmen mir yaaim me God, te in ek hir nanwetir mei mamikrehir miram nankepi nanwetir pewek mei.

28 Te hi hanhan ahinin ariak menmen im. Hi hewetir pewek im kerek mit miyapir hir netiwem nesiuwerem man. Epei au, te hi anen ari yi yeit yayiwe ke wit Spen.

29 *Maain wi hi anen ari, hi hertei Krais kaku kakikre han kai iuwe te hi akepi ariuwe menmen im hirak hanhan kakwetiyem.

30 *Nai yinan, hi hitihi him manp hentar yi han kitet menmen me Jisas Krais metike menmen me hanhan meriuwehan God Himin Yaaik kewisim mekre han kaiu, yi yetikewa haiu mamitehi God iuwe me hi.

31 Yi eitewekhi hirak naanmamrau me mit neit provins Judia hir ap nises him me God ap te hir naniyep. Yi eiyitehi God hirak kaknip hir mit miyapir nirak neit wit Jerusalem hir han yaaik nanriuwe pewek hi ewetirem.

32 God hanhan hi anen ari, te hi han yaaik ehu etikewi me wi mei kike.

* **15:26** 1Ko 16:1; 2Ko 8:1, 9:2, 12 * **15:27** Ro 9:4; 1Ko 9:11

* **15:29** Ro 1:11 * **15:30** 2Ko 1:11; Kl 4:3; 2Te 3:1

33 Hi hanhan God kerek kenipai han kaiu kau werek, h̄irak kaku kaktikewi. Keremem.

16

Pol kesiuwe him gude katip mit miyapir h̄ir yaain

1 Hi hanhan hetpi me m̄ite paiu yina piutip niuk m̄ire Fibi. H̄ire m̄ite kerek wises him me God h̄ire wīkaap mit miyapir ne weiw̄ik miutip me God neit wit Senkria.

2 Hi hetpi me m̄ite ip e te yi yaitiwehis yayir ke mit miyapir ne God enisesim. Yi eirekyiwerem eiyir ke God hanhan yi eirakem. Yi eikepiye eiriwe menmen h̄ire hanhan wautiwem wawintar h̄ire nepei wekepa hi hetike mit miyapir yapirwe.

3 *Yi yaitip Prisila wetike mitik kire Akwila hi hetpor h̄ir yaain. H̄ir n̄irak menmen me Jisas Krais netikewa.

4 Nipaa h̄ir menep nani te h̄ir nekepa. Hi kerek han yaaik heriuweri au. Mit miyapir yapirwe ap ne weiw̄ik me Isrel kerek nises him me God nerer wit wit h̄ir han yaaik neriuweri.

5 *Yi yaitip mit miyapir kerek nererik neit wīnak kire newenipi niuk me God neitai, yi yayitpor hi hatip h̄ir yaain. Yi yaitip kai yinak yaaik Epinitas h̄irak yaaik. H̄irak mitik kinin mit miyapir ne Esia, h̄irak kinin kisses him me Krais.

6 Yi yaitip Maria hi hetpiwe h̄ire yaaip. H̄ire wīrak menmen yapirwe wekepi weriuwerem.

* **16:3** Ap 18:2, 18, 26 * **16:5** 1Ko 16:15, 19; 2Ti 1:15

⁷ Yi yaitip Andronaikas ketike Junias hi hetpiwekit hirakit yaaikit. Hirakit te weiwik mai hirakit nipaah tetikewa men winak enuk. Hirakit mitikit aposel niuk mirakit hiram iuwe mit yapirwe nerteiret. Nipaah hi hises him me Krais wen au, hirakit nepei tisesim.

⁸ Yi yaitip Amplietas hi hetpiwek hirak yaaik. Hi hanhan heriuwerek, hirak kai yinak ke Krais.

⁹ Yi yaitip Eban hi hetpiwek hirak yaaik. Hirak kiriaak menmen me Krais ketikewai. Yi yaitip Stekis hi hetpiwek hirak yaaik, hirak kai yinak yaaik.

¹⁰ Yi yaitip Apelis hi hetpiwek hirak yaaik. Hi hemtau mit natip mit enun nerekyiwek enum te hirak kises Krais werek werek. Yi yaitip mit miyapir neit winak ke Aristobyulas hi hetpor hir yaain.

¹¹ Yi yaitip Herodion kerek kai ke weiwik miutip, hi hetpiwek hirak yaaik. Yi yaitip mit miyapir neit winak ke mitik Nasisas kerek nises him me Krais, hi hetpor hir yaain.

¹² Yi yaitip Traifina wetike Traifosa hi hetpor hir yaain. Miyapir wikk in hir niriak menmen iuwe me Mitik Iuwe Krais. Yi yaitip mite Pesis hi hetpiwe hire yaaip. Hire pai yaaip wiriaak menmen iuwe me Mitik Iuwe Krais.

¹³* Yi yaitip Rufas kerek mitik yaaik kises Mitik Iuwe Krais werek werek, hirak ketike miye pirak, kerek hire wire miye pai, hi hetpor hir yaain.

¹⁴ Yi yaitip Asinkritas, Fligon, Hemis, Patrobas, Hemas netike mit han nises him me Krais nau netikeri, hi hetpor hir yaain.

* **16:13** Mk 15:21

15 Yi yaitip Filologas, Julia, Nerias ketike yenten p̄irak, Olimpas, h̄ir netike mit miyapir han h̄ir nises God h̄ir nau netikeri, hi hetpor h̄ir yaain.

16 *Yi mit en yi yises menmen yi yiriakek, yi eiktaanhis yaitip yi h̄iras yi yaain. Mit miyapir yapirwe ne Krais in h̄ir nesiwe him netpi yi yaain.

Yi einepin eikeipin mit kerek nanri han ke mit h̄ir nenke hasini han nen pinak han nen pinak

17 *Nai yinan, hi hetpi yi naanmamre h̄iras me mit kerek h̄ir nanri han ke mit te h̄ir nenke hasini han nen pinak, han nen pinak, h̄ir neweikin sip newet him me God nipaai mit h̄ir netpiyem. H̄ir newaank mit nises him me God neriuwe him ham. Yi einepin eikeipnor.

18 *Mit nar ik h̄ir ap niriaak menmen me M̄itik Iuwe Jisas Krais. Au, h̄ir nises menmen me han k̄ir. H̄ir newises mit miyapir kerek ap han kitet h̄ir netpor enum, h̄ir nemitorpin nimornipin neriuwe him mir yaaim weiniim.

19 *Yi yises him me God werek werek te mit nerer wit wit nemtewem. Menmen im menipa hi han yaaik heriuwi. Hi hanhan yi yertei werek menmen h̄iram yaaim, te menmen enum mamri han ki yi eiyisesim au.

20 *God kerek h̄irak kenipai han kaiu kau werek menep te kakinin Seten te yi eiyin in menmen m̄irak. Hi hanhan M̄itik kaiu Iuwe Jisas h̄irak kakrekyi yaaim kaku kaktikewi.

* **16:16** 1Ko 16:20; 1Pi 5:14 * **16:17** Mt 7:15; Ta 3:10 * **16:18** Fl 3:19; Kl 2:4; 2Pi 2:3 * **16:19** Ro 1:8; Mt 10:16; 1Ko 14:20 * **16:20** Ro 15:33; Jen 3:15

Mit han nesiuwe him natip gude me mit ne Rom

21 *Timoti kerek kırıak menmen ketikewa hırap ketpi yi yaain. Lusias, Jeson, Sosipata, hır ne weiwık mai, hır netpi yi yaain.

22 Hi Tetias, hi hemtau him me Pol ketpewem hi hewisim mau tiwei im, hi hırekes hetpi yi yaain yentar yi yises Mıtık Iuwe.

23 *Mıt miyapır nises him me God nererik neit wınak ke mitik Gaias newenipi niuk me God. Hırap kerek naanmımprau hi Pol me menmen te hırap kerekek ketpi yi yaain. Erastas, hırap kuskus ke wit iuwe ik ketike kaiu yinak Kwotas, hırapıt tetpi yi yaain.

24 (Hi hanhan Mıtık Iuwe Jisas Krais kakrekyi menmen yaaim.)

Yi eiwenipi niuk me God

25 *Haiu mamwenipi niuk me God. Hırap kakıkepi yi eiyises him mırak werek werek han tokik eiyu. Him im yaaim me Jisas Krais kerek hi hatip mit em, hıram nıpaa God kısawinem.

26 *Te in ek hırap kewepyapırem keteiknaiyem meriuwe him mit profet nıpaa newisim mau tiwei. God kerek kaku kakıt tipmain tipmain enum eik nepei katip him manp te haiu mit mewepyapırem mamtip mit miyapır ne weiwık ham nerer wit wit him mırak, te hır nanımtewem nanisesim.

27 *Hi hanhan haiu mamwenipi niuk me God hırap kerekek kertei menmen yapırwe. Haiu

* **16:21** Ap 16:1-2, 19:22, 20:4 * **16:23** 1Ko 1:14 * **16:25** Ef 1:9, 3:5, 9; Kl 1:26 * **16:26** Ro 1:5 * **16:27** 1Ti 1:17; Ju 25

ROM 16:27

lxxvii

ROM 16:27

mamwen̄pi niuk m̄rak tipmain tipmain enum
eik mam̄ntar menmen Jisas Krais kerekyaiyem.

Mepir keremem

**Him Yaaim Me God
The New Testament in the Au language of Papua New
Guinea
Nupela Testamen long tokples Au long Niugini**

copyright © 1992 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Au

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-12-03

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 28 Dec 2024 from source files dated 31 Aug 2023

4e85f348-3df4-5add-b32a-49bcafe3752a